

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

BENZER VE DİĞERLERİ / TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 23502/06)

KARAR

STRAZBURG

12 Kasım 2013

*İşbu karar, Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir.
Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.*

Benzer ve Diğerleri / Türkiye davasında,**Başkan,**

Guido Raimondi,

Yargıçlar,

Danutė Jočienė,

Dragoljub Popović,

András Sajó,

Işıl Karakaş,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Helen Keller,

ve **Daire Yazı İşleri Müdürü** Stanley Naismith'in katılımıyla Daire halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm), 22 Ekim 2013 tarihinde gerçekleştirilen kapalı müzakereler sonucunda, aynı tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Davanın temelinde, 41 Türk vatandaşı ("başvuranlar") tarafından, Türkiye Cumhuriyeti aleyhine, 26 Mayıs 2006 tarihinde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesine uygun olarak Mahkeme'ye yapılmış olan bir başvuru (No. 23502/06) bulunmaktadır.

2. Ekteki tabloda isimleri, doğum tarihleri ve ikametgâh adresleri verilen başvuranlar Türk vatandaşı olup, Mahkeme önünde, Diyarbakır'da görev yapan Avukat Tahir Elçi tarafından temsil edilmişlerdir. Türk Hükümeti ("Hükümet"), kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvuranlar, özellikle, aralarından bazılarının yaralanmasına ve yakın akrabalarından 34'ünün ölümüne sebep olduğunu iddia ettikleri, iki köyün Türk Silahlı Kuvvetlerine ait uçaklar tarafından bombalanması olayının,

Sözleşme'nin 2, 3 ve 13. maddelerinin ihlaline yol açtığını ileri sürmüşlerdir.

4. Başvuru, 1 Eylül 2009 tarihinde Hükümet'e tebliğ edilmiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

A. Giriş

5. Başvuranlar, 1994 yılına kadar, Türkiye'nin güneydoğusunda yer alan Şırnak ilinin idari sınırları içerisinde dağlık bir alanda birbirine yakın mesafede bulunan Kuşkonar ve Koçağılı köylerinde yaşamış ve çiftçilik yapmışlardır.

6. 26 Mart 1994 tarihinde yaşanan olaylar, taraflar arasında ihtilaf konusudur. Bu sebeple, tarafların beyanları ayrı ayrı ele alınacaktır. Olaylar, başvuranlar tarafından ibraz edildiği şekliyle, aşağıda bölüm B'de anlatılmaktadır (paragraf 7-19). Hükümet'in olaylara ilişkin beyanları ise aşağıda bölüm C'de özetlenmektedir (paragraf 20). Taraflarca ibraz edilen yazılı deliller ise bölüm D'de özet olarak verilmektedir (paragraf 21-87).

B. Başvuranların olaylara ilişkin beyanları

7. Başvuranların köylerinin bulunduğu bölgede PKK¹ faaliyetlerinin en yoğun olduğu dönem olan 1994 senesinde, PKK üyeleri ile Türk güvenlik güçleri arasında yoğun olarak silahlı çatışmalar yaşanmaktaydı. Söz konusu dönemde, civar köylerin bazılarının sakinleri, köy korucusu ² olmayı reddetmişlerdir. Bu sebeple, güvenlik güçleri, köy halkının PKK'ya lojistik

¹ Yasadışı bir örgüt olan Kürdistan İşçi Partisi

² Köy korucuları, Türkiye'nin güneydoğusunda PKK ile mücadele konusunda güvenlik güçlerine yardımcı olmak üzere Devlet tarafından görevlendirilen köylülerdir.

destek sağladığından şüphelenerek söz konusu köyleri boşaltmıştır. Diğer taraftan, bazı köylerin sakinleri, köy korucusu olmayı kabul etmişler ve bu kez de, PKK üyelerinin silahlı saldırılarına maruz kalmışlardır. Başvuranlar ve dava konusu iki köyün diğer sakinleri, köy korucusu olmayı kabul etmediklerinden, güvenlik güçleri, bahsi geçen köylülerin PKK'ya destek verdiklerine inanmıştır.

8. Türk Silahlı Kuvvetleri, bölgedeki köylerin varlığı devam ettiği sürece, PKK ile mücadelelerinin başarılı olamayacağı kanaatine varmış ve köylerin zorla boşaltılmasını sağlamak amacıyla büyük çaplı bir askeri harekât düzenlemiştir. Harekât esnasında, bölgedeki köylerin neredeyse tamamı askerler tarafından bombalanmış veya yakılmış olup, köy halkı kaçmak zorunda bırakılmıştır. Mahkeme'nin, *Ahmet Özkan ve Diğerleri / Türkiye* (No. 21689/93, prg. 404-408, 6 Nisan 2004) davasında verdiği karar kapsamında, söz konusu hassas bölgede bulunan bu tür köylerden birinin yakılıp yıkılması olayına ilişkin koşullar incelenmiştir. Türkiye Parlamentosu tarafından hazırlanan bir rapora göre, 1987 ile 1996 yılları arasında, Türkiye'nin doğusunda ve güneydoğusunda toplam 3,428 köy boşaltılmıştır.

9. 26 Mart 1994 sabahında, başvuranların yaşadıkları söz konusu iki köyün erkek sakinlerinin çoğu, köyün dışında bulunan tarlalarda çalışmaktaydılar. Hava güneşli olduğundan, çocukların çoğu da dışarıda oyun oynamaktaydı. Kadın ve yaşlılar ise, evlerinde veya evlerinin önünde oturmaktaydılar. Köy sakinleri, saat 10.30–11.00 sularında, yakınlarda uçan uçağın sesini ilk duyduklarında korkmamışlardır. Zira söz konusu bölgede, askeri uçak ve helikopterler tarafından, dağdaki PKK'lılara yönelik olarak, sürekli keşif ve bombardıman uçuşları icra edilmekteydi. Bu görev uçuşları esnasında, köylülere veya köylerine hiçbir zaman zarar verilmemiştir. Ayrıca, söz konusu tarihte, köyde herhangi bir PKK üyesi de bulunmamaktaydı.

10. Ancak, o gün, birkaç askeri uçak ve bir helikopter, başvuranların yaşadıkları söz konusu iki köyün etrafında daireler çizmiş ve sonrasında ise köyleri bombalamaya başlamıştır. Uçaklardan oldukça büyük, bazı köylülerin deyimıyla “masa büyüklüğünde” bombalar atılmıştır. Daha sonrasında, helikopterden makineli tüfek ateşi açılmıştır. Köy sakinlerinin bazıları doğrudan isabet almış, bazıları ise bombalama esnasında yerle bir olan evlerin enkazı altında kalmıştır. Hayatta kalanlar ise gizlenmeye çalışmışlardır. Köye yakın mesafedeki tarlalarda çalışan erkekler, köye koşarak enkaz altında kalanları kurtarmaya çalışmışlardır.

11. Bu olay neticesinde, Koçağılı Köyünde 13, Kuşkonar Köyünde ise 25 kişi hayatını kaybetmiştir. Hayatını kaybedenlerin çoğu çocuk, kadın veya yaşlıydı. Aralarında yedi (7) bebek ve yaşı biraz daha büyük birkaç çocuğun da bulunduğu yaşamını yitiren 34 kişi, başvuranların yakın akrabalarıydı. Ayrıca, başvuranlardan bazılarının da aralarında bulunduğu toplam 13 kişi de yaralanmıştır. Bombardıman esnasında, başvuranlara ait evlerin çoğu enkaz haline gelmiş, hayvanların çoğu ise telef olmuştur. Hayatını kaybedenlerin isimleri, başvuranlarla olan akrabalık ilişkileri ve yaralanan başvuranların isimleri aşağıda verilmiştir (bk. paragraf 92 ve 93).

12. Hava bombardımanı, civar bölgelerde de devam etmiştir. Olay, jandarma komutanlığına³ ve savcılıklara da bildirildiği halde, başvuranların köyelerine, ölenlerin kimliklerini tespit etmek ve ölü muayene işlemlerini gerçekleştirmek üzere gelen olmamıştır. Ulusal makamlardan köylülere herhangi bir yardım ulaştırılmamıştır. Komşu Kumçatı Köyünün sakinleri, başvuranların köyelerine giderek, hayatta kalanların yaralı akrabalarını traktörleriyle hastaneye götürmelerine yardım etmişlerdir.

13. Kuşkonar Köyünün hayatta kalan sakinleri, ölen akrabalarının parçalanmış cesetlerini plastik torbalara koyarak, herhangi bir dini tören yapmaksızın toplu mezara gömmüşlerdir.

³Jandarma, Türk Silahlı Kuvvetlerinin, genellikle kırsal kesimlerde emniyet, asayiş ve kamu düzeninin korunmasını sağlamakla görevli alt birimidir.

14. Koçağılı Köyü ana yola yakın olduğundan, köylüler, akrabalarının cesetlerini komşu Kumçatı Köyüne taşıyarak, orada bulunan mezarlığa gömebilmişlerdir.

15. Hayatta kalan köylülerin tamamı, ölen akrabalarını gömdükten kısa süre sonra, ev ve eşyalarından geriye kalanları arkalarında bırakarak köylerini terk etmiş ve ülkenin farklı bölgelerine taşınmıştır. Köylülerden bazıları ise bölgeden ayrılmamış, ancak komşu Kumçatı Köyüne yerleşmiştir. Dava konusu iki köy, halen boş durumdadır.

16. Bombalama olayı ulusal ve uluslararası basında geniş yer alınca ve insan hakları örgütleri tarafından kınanınca, Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları, köylülere baskı uygulayarak adli makamlara şikâyetle bulunmamaları hususunda kendilerini uyarmıştır. Gazetecilerin, yaralı köylülerin tedavi altına alındığı hastanelere girmeleri ve onlarla konuşmaları engellenmiştir. Bombardmanın başka bir devletin hava kuvvetleri tarafından gerçekleştirmiş olmasının mümkün olmamasına ve PKK'nın elinde savaş uçağı bulunmamasına rağmen, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Tansu Çiller, “bombardımanı gerçekleştiren uçakların devlete ait olmadığını” belirtmiştir.

17. Daha sonrasında, jandarma, Kumçatı Köyüne yerleşen köylülerin ifadelerini almıştır. Köylülerden bazıları, bombardımanlar sebebiyle öylesine büyük bir travma yaşamış ve jandarmanın varlığından öylesine korkmuşlardır ki, jandarmaya köylerinin askeri uçaklar tarafından bombalandığını bile söyleyememiş, bombardımandan sadece “olay” olarak bahsetmişlerdir. Bazıları ise, “köylere bombaların düştüğünü, ancak herhangi bir şikâyetle bulunmak istemediklerini” belirtmişlerdir. Ancak, Koçağılı Köyünün muhtarı Halil Seyrek, askeri uçakların köylerini bombaladığını, 1 Nisan 1994 tarihinde Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığına bildirmiştir.

18. Savcıların olaydan haberdar olmalarına ve olayın basında geniş yer almasına rağmen, söz konusu köylere ne bir soruşturma görevlisi gelmiş ne de olaylarla ilgili herhangi bir soruşturma başlatılmıştır.

19. Başvuranlar tarafından Ekim 2004 tarihinde tayin edilen avukatın, başvuranlar adına, defalarca resmi şikâyet ve beyanda bulunmasına rağmen, ulusal makamlarca, soruşturma ile ilgili etkin bir adım atılmamıştır. Soruşturma dosyası, kayda değer bir ilerleme kaydedilmeksizin, savcılar arasında sürekli gidip gelmiştir.

C. Hükümet'in olaylara ilişkin beyanları

20. Hükümet, görüşlerinde, ulusal makamlarca gerçekleştirilen bazı işlemleri özet olarak açıklamış (aşağıda da özetlenmektedir) ve başvuranların köylerinin PKK üyelerinin baskısı altında olduğunu, köylülerin PKK'ya yardım etmeyi reddettiklerini ve bu sebeple PKK'nın söz konusu köylere saldırı düzenlediğini belirtmiştir. Hükümet, devletin olayla ilgisinin olduğunu gösteren herhangi bir delil bulunmadığını ve başvuranların, avukatlarının etkisiyle söz konusu iddiaları ortaya attıklarını ifade etmiştir.

D. Taraflarca ibraz edilen yazılı deliller

21. Taraflarca ibraz edilen belgelerde, aşağıdaki bilgiler yer almaktadır:

22. 26 Mart 1994 tarihinde üç jandarma görevlisi tarafından hazırlanan rapora göre, Koçağılı Köyü çok uzak olduğundan ve yeterli sayıda jandarma görevlisi ve araç mevcut olmadığından, jandarma görevlileri, 13 kişinin ölümüne ve 13 kişinin de yaralanmasına sebep olan "patlama" olayını araştırmak üzere söz konusu köye gidememişlerdir.

23. Aynı gün, iki polis memuru, kırkinci başvuran Mehmet Aykaç'ın ifadesini almıştır. Aykaç, ifadesinde, yaşadığı Koçağılı Köyüne bir harekât

düzenlendiğini ve bir patlamanın meydana geldiğini, bu esnada da kendisinin yaralandığını belirtmiştir.

24. Ayrıca, aynı gün, çok sayıda yaralıya, Cizre ilçesindeki hastanede müdahale edilmiştir. Durumu kritik olan yaralılardan bazıları Mardin Devlet Hastanesine sevk edilmiştir. Söz konusu yaralılar şunlardır: Otuz dokuzuncu başvuran Cafer Kaçar; kırkinci başvuran Mehmet Aykaç; kırk birinci başvuran Fatma Benzer; yirmi birinci başvuran Kasım Kırac'ın kızı ve yirmi ikinci başvuran İbrahim Kırac'ın kız kardeşi üç yaşındaki Zahide Kırac; yirmi dokuzuncu başvuran Yusuf Bengi'nin partneri ve yirmi beşinci başvuran Adil Bengi'nin annesi Zülfe Bengi; yirmi dördüncü başvuran Mustafa Bengi'nin beş yaşındaki kızı Bahar Bengi; ve otuz sekizinci başvuran Mahmut Erdin'in eşi Lali Erdin. Otuz altıncı başvuran Mahmut Bayı'nın bacağından yaralanan annesi Hatice Bayı da doktor tarafından muayene edilmiş olup, durumunun hayati tehlike arz etmediği belirtilmiş, ancak yine de Mardin Devlet Hastanesi'ne sevk edilmiştir.

25. Üç yaşındaki Zahide Kırac, aynı günün ilerleyen saatlerinde, Mardin Devlet Hastanesine sevk edilemeden hayatını kaybetmiş ve cesedi Şırnak Devlet Hastanesinde, Şırnak Cumhuriyet Savcısı'nın nezaretinde, doktor tarafından muayene edilmiştir. Ölü muayene raporunda, Zahide'nin kafatasının parçalandığı belirtilmiştir. Zahide'nin vücudunda, ateşli silah veya keskin bir nesneden kaynaklanan herhangi bir yaralanma bulgusuna rastlanmamıştır. Köylülerden biri, Zahide'nin cesedini resmi olarak teşhis etmiş ve orada bulunan savcıya, edindiği bilgilere dayanarak, Zahide'nin yaşadığı Koçağılı Köyünün, uçakların bombardımanına hedef olduğunu bildirmiştir. Bahsi geçen köylünün beyanına göre, bombardıman, çok sayıda insanın ölümüne sebep olmuştur. Aynı gün, savcı, il jandarma komutanlığına, Zahide'nin ölümünün araştırılması hususunda talimat vermiştir.

26. Şırnak Cumhuriyet Savcısı, Koçağılı Köyünde 26 Mart günü öğlen vaktinde gerçekleştirildiği ileri sürülen hava bombardımanının ayrıntılı

olarak anlatıldığı ulusal bir gazetenin kupürünü, 29 Mart 1994 tarihinde Şırnak İl Jandarma Komutanlığına iletmış ve olayla ilgili soruşturma başlatılmasını istemiştir.

27. İki jandarma görevlisi, 31 Mart 1994 tarihinde, Koçağılı Köyünün muhtarı Halil Seyrek'in ifadesini almıştır. Seyrek, ifadesinde, olayın yaşandığı esnada köyde olmadığını, olayı, sonradan köylülerin haber vermesiyle öğrendiğini belirtmiştir. Seyrek, köyün üzerinde bir helikopter ve bir uçağın dolaştığının ve yaklaşık 5-10 dakika sonra köy sınırları içinde ve dışında patlamaların meydana geldiğinin kendisine bildirildiğini ifade etmiş ve kendi köyünde toplam 13 kişinin hayatını kaybettiğini, birkaç kişinin de yaralanarak hastanelere kaldırıldığını belirtmiştir.

28. Yirmi birinci başvuran Kasım Kırac, 1 Nisan 1994 tarihinde, iki jandarma görevlisine verdiği ifadesinde, olay esnasında Koçağılı Köyünün dışında olduğunu, ancak "gürültülü patlamaları" duyar duymaz köye geri döndüğünü, köye ulaştığında, eşi Hazal'ın cesediyle karşılaştığını ve kızı Zahide'yi yaralı olarak bulduğunu, pek çok köylüsünün de cansız bedenlerini gördüğünü beyan etmiştir. Ayrıca, Kırac, yaralı kızı Zahide'yi hastaneye götürdüğünü, ancak kızının kurtarılamadığını ifade etmiştir.

29. 1 Nisan 1994 tarihinde, Koçağılı Köyünün muhtarı Halil Seyrek'in, bir kez de Şırnak Cumhuriyet Savcısı tarafından ifadesi alınmıştır. Seyrek, savcıya verdiği ifadesinde, köyünün sakinlerinin, PKK'ya destek vermediklerini, devletin tarafında yer aldıklarını belirtmiştir. Seyrek, olayın yaşandığı yılın ilk zamanlarında, köylülerin Nevruz kutlamalarına katılmayı reddettikleri için PKK'nın tehditlerine maruz kaldıklarını ve PKK üyelerinin köylüleri "cezalandırmaktan" bahsettiklerini ifade etmiştir. Seyrek, köylülerin verdiği bilgilere dayanarak, köyünün hava bombardımanına hedef olduğunu, uçaklardan toplam dört bomba atıldığını, bombalardan birinin köy meydanına düştüğünü, birinin okula, kalan iki bombanın ise evlere isabet ettiğini, neticede 13 kişinin hayatını kaybettiğini, 13-14 kişinin de yaralandığını, olay güvenlik güçlerine bildirildiği halde köye herhangi bir

yetkilinin gelmediğini, ölü muayene işlemlerinin gerçekleştirilmediğini ve köylülerin ölen akrabalarını kendi imkanlarıyla gömdüklerini ilave etmiştir.

30. Diyarbakır Devlet Hastanesi Başhekimisi, 4 Nisan 1994 tarihinde, Şırnak Cumhuriyet Savcısı'na, 13 kişinin, patlayıcıların yol açtığı yaralanmalar sebebiyle hastanede tedavi altına alındığını bildirmiştir.

31. Şırnak Cumhuriyet Savcısı, 7 Nisan 1994 tarihinde, Koçağlı Köyündeki bombardımanın, PKK üyeleri tarafından gerçekleştirildiğine karar vermiş ve dava dosyasını, terörle bağlantılı olayların soruşturulması konusunda yetki sahibi olan Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığına göndermiştir. Savcıya göre, PKK üyeleri, köye “havan ve diğer silahlarla” saldırmış ve 13 kişinin ölümüne ve 13 kişinin de yaralanmasına sebep olmuşlardır.

32. Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı, 10 Nisan 1994 tarihinde, jandarma ve polise, “PKK üyeleri tarafından gerçekleştirilen öldürme olaylarının” araştırılması hususunda talimat vermiştir.

33. Jandarma görevlileri, 20 Nisan ile 8 Haziran 1994 tarihleri arasında, çoğu Koçağlı Köyünden dokuz kişinin ifadesini almıştır. Söz konusu kişiler arasında, başvuranlardan Ata Kaçar, Mehmet Aykaç ve Cafer Kaçar da yer almaktadır. Köylüler, ifadelerinde, patlamaların meydana geldiğini ve neticede yaralanan veya hayatını kaybedenlerin olduğunu belirtmişlerdir. İfade tutanaklarından anlaşıldığı üzere, köylüler, patlamaların “sebebini veya kaynağını” bilmediklerini aynı cümlelerle ifade etmişlerdir.

34. Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı, 13 Mart 1996 tarihinde, PKK'nın olaya karıştığını gösteren hiçbir delilin mevcut olmadığına karar vermiş ve dava dosyasını Şırnak Cumhuriyet Savcılığına iade etmiştir. Savcının görevsizlik kararında, soruşturmanın konusu, “köye atılan bir bomba neticesinde meydana gelen ölümler” olarak tanımlanmıştır.

35. 20 Nisan ile 8 Haziran 1994 tarihleri arasında jandarma görevlileri tarafından ifadeleri alınan dokuz köylüden (bk. yukarıda paragraf 33) sekizi, 22 Nisan 1996 tarihinde bir kez de Şırnak Cumhuriyet Savcısı'na ifade

vermiştir. Köylüler, savcılık ifadelerinde, köylere bombaların “düşüğünü”, neticede yaralanan ve ölenlerin olduğunu, ancak şikâyetle bulunmak istemediklerini belirtmişlerdir.

36. Şırnak Cumhuriyet Savcısı, 7 Ağustos 1996 tarihinde, Koçağlı Köyündeki bombardmanın, PKK üyeleri tarafından gerçekleştirildiğini ısrarla belirterek, dava dosyasını Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığına tekrar göndermiştir.

37. Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı, 15 Ağustos 1996 tarihinde, jandarmaya, Koçağlı Köyündeki “saldırılarından sorumlu” olan PKK üyelerinin tespit edilmesi hususunda talimat vermiştir.

38. Şırnak Valiliği, il jandarma komutanlığına hitaben, 22 Ekim 1997 tarihinde bir yazı göndererek, on ikinci başvuran Abdulhadi Oygur’un erkek kardeşi Adil Oygur’un sağ olup olmadığı hakkında bilgi talep etmiştir. Şırnak İl Jandarma Komutanı Jandarma Yüzbaşı, 14 Kasım 1997 tarihinde, Şırnak Valiliğine hitaben gönderdiği cevabi yazısında, araştırmaları sonucunda, Adil Oygur’un ve tüm aile fertlerinin Kuşkonar Köyündeki “hava bombardmanı” sırasında yaşamlarını yitirdiklerinin ve oraya gömüldüklerinin tespit edildiğini belirtmiştir.

39. Mahkeme’nin elinde, Kasım 1997 ile Haziran 2004 tarihleri arasında, soruşturma kapsamında gerçekleştirilen işlemlerden herhangi birinin (şayet varsa) ayrıntılı olarak açıklandığı herhangi bir belge bulunmamaktadır.

40. Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcısı, 4 Haziran 2004 tarihinde, Şırnak İl Jandarma Komutanlığına gönderdiği yazısında, Koçağlı Köyünde “PKK tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırılara” ilişkin soruşturmanın, 27 Mart 2014 olarak öngörülen bitiş tarihine kadar sürdürülmesini talep etmiştir.

41. Başvuranlar, 4 ve 5 Ekim 2004 tarihlerinde, yeni tayin edilen avukatları aracılığıyla, Şırnak ve Diyarbakır Cumhuriyet Savcılıklarına resmi olarak şikâyetle bulunmuşlardır. Başvuranlar, iki uçak ve bir

helikopterin köylerini bombaladığını, bombaların açtığı çukurların halen görülebildiğini ve katledilen insanların cesetlerinin toplu mezarda olduğunu ileri sürmüşlerdir. Başvuranlar, savcılardan, köylerinin bombalanması olayının araştırılmasını ve sorumlular hakkında kovuşturma başlatılmasını talep etmişlerdir.

42. Ayrıca, başvuranlar, şikâyet dilekçelerinde, bombardıman sonrasında ifadeleri alındığı esnada çok korktuklarını, bu nedenle yetkililere köylerinin uçakların bombardımanına hedef olduğunu söyleyemediklerini ileri sürmüşlerdir. Her halükarda, olayın ulusal ve uluslararası basında geniş yer almış olması sebebiyle, söz konusu köylerin askeri uçaklar tarafından bombalandığı kamuoyu tarafından da bilinmektedir.

43. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı, 19 Ekim 2004 tarihinde, soruşturma dosyaları kapsamında yer alan belgelere ve köylülerden alınan ifadelere dayanarak vermiş olduğu görevsizlik kararında, olayın PKK üyeleri tarafından gerçekleştirilmediği, bilakis uçak ve helikopterlerden düşen bombalar sonucu meydana geldiği kanaatine varmıştır. Başsavcılık, başvuranların şikâyet dilekçelerini Şırnak Cumhuriyet Savcısı'na iletmış ve kendilerinden, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2 ve 13. maddeleri uyarınca ülkemizin ileride sıkıntı yaşamaması açısından" etkin bir soruşturmanın yürütülmesini talep etmiştir. Savcı, Şırnak'taki meslektaşından, olay mahallinde keşif yapılarak hangi köye ne kadar bomba düştüğünün ve olayda kaç kişinin hayatını kaybettiğinin tespit edilmesi gibi bazı soruşturma işlemlerinin bizzat gerçekleştirilmesini istemiştir.

44. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından verilen karar, uluslararası basında geniş yer almış ve bir gazetede, başvuranları temsil eden avukatın, bu kararın "umut verici bir gelişme" olduğu şeklindeki beyanına yer verilmiştir.

45. Polis, 31 Ocak 2005 tarihinde, başvuranlardan Abdullah Borak, Zeynep Kalkan ve Şahin Altan'ın ve diğer bir köy sakini Salih Oygur'un ifadelerini almıştır. Olayda babasını kaybeden Abdullah Borak ve

akrabalarından bazılarını kaybeden Salih Oygur, 26 Mart 1994 tarihinde köyde olmadıklarını belirtmişlerdir.

46. Eşini kaybeden Zeynep Kalkan, polis memurlarına verdiği ifadesinde, söz konusu tarihte Kuşkonar Köyünde yaşamakta olduğunu, olay günü bir uçak ve bir helikopter gördüğünü, gürültülü bir patlama sesi duyduğunda evindeki kilere saklandığını, dışarı çıktığında ise köydeki her şeyin yerle bir olduğunu ve köylülerin cansız bedenlerini yerde yatar halde gördüğünü belirtmiştir.

47. Eşini ve 12 ve 3 yaşlarındaki iki çocuğunu kaybeden Şahin Altan, 31 Ocak 2005 tarihinde polise verdiği ifadesinde, yaşamakta olduğu Kuşkonar Köyünün dışında avlandığı sırada köyün üzerinde dolaşan bir uçak ve bir helikopter gördüğünü, uçaktan üç bomba atıldığı anda köye geri dönmek için yola çıktığını, köye ulaştığında ise evlerin çoğunun enkaz haline gelmiş ve çok sayıda köylünün hayatını kaybetmiş olduğunu gördüğünü belirtmiştir.

48. Polis, 3 Şubat 2005 tarihinde, başvuran Ahmet Yıldırım'ın da ifadesi alınmıştır. Yıldırım, polise verdiği ifadesinde, kendisinin ve eşi Elmas'ın, Kuşkonar Köyündeki evlerinin dışında oldukları esnada köyün üzerinde dolaşan uçakların sesini duyduklarını, kilere doğru koşmaya başladıklarını, ancak eşinin kendisine yetişemediğini, kilerden çıktığında ise eşini yerde yatar vaziyette her tarafı parçalanmış olarak gördüğünü belirtmiştir. Yıldırım, köylülerle birlikte ölüleri gömdüklerini ve ardından köyü terk ettiğini, o tarihten beri de köye bir daha geri dönmediğini ifade etmiştir.

49. Savcı, 28 Mart 2005 tarihinde, başvuran Hatice Benzer'in ifadesini almıştır. Benzer, savcılıkta verdiği ifadesinde, bombardıman esnasında Kuşkonar Köyünün dışında bir yerde odun toplamakta olduğunu, uçak seslerini ve ardından patlamaları duyduğunu, geri döndüğünde köyünün bombalanmış ve iki oğlunun, gelini Ayşe'nin ve torunlarının hayatlarını kaybetmiş olduklarını gördüğünü belirtmiştir.

50. Savcı, 8 Nisan 2005 tarihinde, başvuran Selim Yıldırım'ın da ifadesini alınmıştır. Yıldırım, bombardıman esnasında, ikamet ettiği Kuşkonar Köyünde olduğunu, saat 11.00'da havada bir helikopter gördüğünü, helikopterin 15-20 dakika boyunca etrafta dolaşmaya devam ettiğini ve daha sonra iki uçağın daha geldiğini, belirli bir düzende uçan uçakların her birinden köyün üzerine ikişer bomba atıldığını, bombaların masa büyüklüğünde olduğunu, eşi ve 3 aylık kızının ve 3, 4 ve 10 yaşlarındaki diğer üç çocuğunun bombardıman esnasında hayatını kaybettiğini, köyde 20 ev varken bombardıman sırasında 7-8 evin tamamen enkaz haline geldiğini, kalanların ise ağır hasar aldığını, bombardıman sonrasında ise kendisinin diğer köylülere birlikte köyü terk ettiğini belirtmiştir.

51. Başvuranlar, 11 Nisan 2005 tarihinde, yazılı bir dilekçe ile, savcıdan, soruşturmanın hızlandırılmasını ve yıkımın boyutunun incelenebilmesi ve delillerin toplanabilmesi için köylerine gelinmesini talep etmişlerdir. Başvuranlar, bombaların açtığı çukurların halen açıkça görülebildiğini belirtmişlerdir.

52. Şırnak Cumhuriyet Savcısı, başvuranlar tarafından 4 ve 5 Ekim 2004 tarihlerinde bildirilen iki ayrı şikâyeti birleştirmiş ve 30 Ocak 2005 ile 10 Haziran 2005 tarihleri arasında, bu tarihe kadar ülkenin farklı bölgelerinde yaşamakta olan başvuranlardan bazılarının ifadelerini almıştır. Başvuranlardan Sadık Kaçar, Mahmut Erdin, Mustafa Bengi, Hasan Bedir, Hacı Kaçar, Ahmet Bengi, İbrahim Kırac, Hamit Kaçar, Abdurrahman Bengi ve Mahmut Bayı, olay tarihinde yaşamakta oldukları Koçağılı Köyünün uçakların bombardımanına nasıl hedef olduğunu anlatmış ve uçakların tipini bilmediklerini ilave etmişlerdir. Başvuranlar, bombardıman sonrasında, evlerinin kullanılamaz hale geldiğini ve köylerini terk etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Başvuran Mahmut Erdin, 26 Nisan 2005 tarihli dilekçesinde, eşi Lali Erdin'in olay esnasında kafa travması geçirdiğini ve buna bağlı komplikasyonların halen devam ettiğini

bildirmiştir. Başvuran Mustafa Bengi de, 26 Nisan 2005 tarihli savcılık ifadesinde, yaralanan eşi Adile Bengi'nin durumu hakkında bilgi vermiştir.

53. Şırnak Cumhuriyet Savcısı, 15 Haziran 2005 tarihinde vermiş olduğu görevsizlik kararında, dava dosyasında yer alan belgelere, özellikle de bombardımanların uçak ve helikopterler tarafından gerçekleştirildiğini iddia eden başvuruların ve görgü tanıklarının ifadelerine dayanarak, soruşturmayı yürütme yetkisinin askeri savcılara ait olduğunu belirtmiştir. Savcı, bu gerekçeyle, dava dosyalarını Diyarbakır 2. Hava Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Savcılığına göndermiştir.

54. Askeri savcı, 13 Şubat 2006 tarihinde, Diyarbakır 2. Hava Kuvvetleri Komutanlığından, dava konusu iki köyde, 26 Mart 1994 tarihinde, saat 10.00 ile öğle saatleri arasında herhangi bir uçuşun gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğine ilişkin bilgi talep etmiştir.

55. Diyarbakır 2. Hava Kuvvetleri Komutanlığı, askeri savcıya hitaben, 17 Şubat 2006 tarihinde bir yazı göndererek, “Şırnak bölgesinde, 26 Mart 1994 tarihinde, saat 10.00 ile öğle saatleri arasında veya başka herhangi bir saatte, komutanlıklarına bağlı herhangi bir uçak veya helikopter tarafından herhangi bir uçuş faaliyetinin gerçekleştirilmediğini” bildirmiştir.

56. Askeri savcı, Diyarbakır 2. Hava Kuvvetleri Komutanlığının cevabı üzerine, 28 Şubat 2006 tarihinde, başvuruların köylerinin askeri uçaklar tarafından bombalandığına dair iddiaları ispatlayacak herhangi bir delilin mevcut olmadığı sonucuna varmıştır. Bu sebeple, savcı, söz konusu ölüm vakalarının kendisinin de görev alanına girmediğine karar vermiş ve dava dosyalarını Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığına iade etmiştir. Askeri savcı, kararını verirken, Şırnak Cumhuriyet Savcısı tarafından ifadeleri alınan başvuranlardan bazılarının, köylerini bombalayan uçakların tipini bilmedikleri şeklindeki beyanlarına istinat etmiştir (bk. yukarıda paragraf 52).

57. Ayrıca, askeri savcı, başvuruların, soruşturma dosyasındaki tüm belgelerin nüshalarının avukatlarına verilmesi yönündeki taleplerini de

reddetmiştir. Başvuranların avukatı, askeri mahkemeye bu hususta itirazda bulunmuşsa da, askeri mahkeme, askeri savcı ile aynı kanaati paylaşarak, dosyanın tamamının başvuruların erişimine açık olmaması gerektiği sonucuna varmıştır. Neticede, sadece, “askeri savcının görevsizlik kararını destekleyen” ancak askeri yetkililerin kanaatine göre, başvurularla paylaşılması “soruşturmanın tehlikeye girmesine” yol açmayacak olan belgeler başvuruların erişimine sunulmuştur.

58. Başvuranlar, 17 Mayıs 2006 tarihinde, askeri mahkemeye başvurarak, askeri savcının görevsizlik kararına itirazda bulunmuş ve askeri savcı tarafından soruşturmanın gerektiği şekilde yürütülmediğini dile getirtmişlerdir. Başvuranlar, özellikle de, askeri savcının tanık beyanlarını incelemeyi ve Diyarbakır 2. Hava Kuvvetleri Komutanlığından aldığı cevapla yetindiğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, başvuranlar, uçakların, Malatya veya Batman Hava Üssü gibi, yakınlardaki farklı bir hava üssünden kalkmış olma ihtimaline de dikkat çekmişlerdir.

59. Aynı zamanda, başvuranlar, askeri savcının, başvuranlardan bazılarının, uçakların Türk Silahlı Kuvvetlerine ait olduğu konusunda herhangi bir tespitte bulunamamış olmalarına dayanarak (bk. yukarıda paragraf 52 ve 56), bombardımanın yabancı uyruklu uçaklar tarafından gerçekleştirilmiş olabileceğini, haklı bir gerekçeye dayanmaksızın zımnen dile getirdiğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, başvuranlar, askeri savcının görüşlerinin dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Tansu Çiller tarafından da paylaşıldığına dikkat çekmişlerdir. Başvuranlar, bu görüşlerin ardında yatan sebebinin ne olduğunu sorgulamış ve başka bir devlete ait uçakların Türk hava sahasına nasıl sızabildiği ve tespit edilmeden Türk hava sahasından nasıl ayrılabilirdiği konusuna bir açıklama getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

60. Başvuranlar tarafından dile getirilen itiraza ilişkin görüşünü askeri mahkemeye bildiren başka bir askeri savcı, söz konusu köylere, başvuruların iddialarını doğrulamak veya delillerin toplanmasını sağlamak

üzere herhangi bir sivil soruşturma görevlisinin gelmediğini kaydetmiştir. Askeri savcı, askeri soruşturma makamlarının, olayın görev alanlarına girip girmediği hususunda herhangi bir karar vermeden önce, söz konusu köylerde incelemelerde bulunmaları gerektiğini belirtmiştir.

61. Askeri mahkeme, 29 Mayıs 2006 tarihinde, başvuranların itirazlarını ve askeri savcının soruşturmanın derinleştirilmesine ilişkin önerisini reddetmiştir. Askeri mahkeme, “2. Hava Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Savcılığının yetkisi dahilinde” herhangi bir personelin olayla ilişkisi olduğunu gösteren herhangi bir delil unsuruna rastlanmadığına karar vermiştir.

62. Sonrasında, soruşturma dosyaları, Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığına tekrar gönderilmiş ve savcılıkta, 17 Kasım 2006 tarihinde, Koçağlı Köyünün muhtarı Halil Seyrek’in bir kez daha ifadesi alınmıştır. Seyrek, daha önceki ifadesini tekrarlamıştır. Seyrek, savcının sorduğu bir soruya yanıt olarak, 1991 yılında Birinci Körfez Savaşı sırasında oluşturulan, Türkiye’nin güneyinde Incirlik Askeri Hava Üssünde konuşlandırılmış Amerikan, İngiliz ve Fransız birlikten oluşan müşterek bir askeri kuvvet olan Çekiç Güç’ün adını hiç duymadığını ifade etmiştir. Seyrek, savcıya verdiği ifadesinde, bölgede bildiği tek askeri kuvvetin Türk Silahlı Kuvvetleri olduğunu belirtmiştir.

63. Şırnak İl Jandarma Komutanlığı, Şırnak Cumhuriyet Savcısı’nın bilgi talebine cevaben, 16 Mart 2007 tarihinde bir yazı göndererek, “26 Mart 1994 tarihinde saat 10.00 ile öğle saatleri arasındaki uçuş faaliyetlerine ait uçuş planların” kayıtlarında bulunmadığını bildirmiştir.

64. Şırnak Cumhuriyet Savcısı, 24 Ekim 2007 tarihinde Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığına gönderdiği yazıda, dava konusu köylerin hava bombardımanına hedef olduğuna ilişkin iddiaların, olayın, “başka bir devlet veya yasadışı bir örgüt tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi” sıradan bir olay olmadığını gösterdiğini belirtmiştir. Şırnak Cumhuriyet Savcısı,

soruşturmayı sürdürme yetkisinin Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı'na ait olduğu kanaatine varmış ve dava dosyalarını kendilerine göndermiştir.

65. Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, 5 Aralık 2007 tarihinde, yeni bir soruşturma dosyası (No. 2007/1934) açmış ve Şırnak Cumhuriyet Savcısı'na bu hususta bir yazı göndermiştir. Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, söz konusu yazısında, soruşturma dosyasında sadece Zahide Kıracı'nın ölü muayene raporunun yer aldığını ve dosyada, soruşturma görevlilerinin olayın yaşandığı köylere geldiklerini gösteren herhangi bir belgenin bulunmadığını belirtmiştir. Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, Şırnak Cumhuriyet Savcısı'ndan, diğer belgelerin yanı sıra, tüm ölü muayene raporlarının kendisine gönderilmesini, başvuranların köylere soruşturma görevlileri tarafından gerçekleştirilen ziyaretlere ilişkin bilgilerin ve söz konusu görevliler tarafından köylerde toplanan delillerin kendisine iletilmesini talep etmiştir. Şırnak Cumhuriyet Savcısı, söz konusu yazıya cevap vermeyince, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, 11 Mart 2008 ve sonrasında 3 Haziran 2008 tarihlerinde kendilerine tekit yazısı göndermiştir. Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, Şırnak Cumhuriyet Savcısı'na hitaben gönderdiği 3 Haziran 2008 tarihli yazısında, 5 Aralık 2007 tarihli talep yazısına yanıt olarak jandarmadan bazı bilgiler aldığını, ancak söz konusu bilgilerin yetersiz olduğunu bildirmiş ve kendilerinden gerekli bilgileri bizzat toplamalarını ve bu görevi jandarmaya bırakmamalarını istemiştir. Şırnak Cumhuriyet Savcısı'nın soruşturma kapsamında işbirliği yapmamakta ısrar etmesi üzerine, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, 28 Temmuz 2008 tarihinde, kendilerine bir kez daha tekit yazısı göndermiştir.

66. Jandarma görevlileri, 18 Ocak 2008 ile 28 Nisan 2008 tarihleri arasında 10 köylünün ifadesini almıştır. Olay sırasında Koçağılı ve Kuşkonar dışındaki köylerde yaşamakta olan köylülerden 7'si, olaya şahit olmadıklarını, ancak PKK üyelerinin 26 Mart 1994 tarihinde köylere baskın düzenledikleri ve başvuranların akrabalarını katlettikleri duyumunu aldıklarını belirtmiştir. Ayrıca, söz konusu köylüler, söylentilere göre, bir

avukatın bir yıl önce merhumların akrabalarının yaşadıkları yerleri öğrenerek, kendilerine, köylerinin uçakların bombardımanına hedef olduğunu ileri sürmeleri halinde tazminat talebinde bulunabileceklerini ve tazminat alabileceklerini söylediğini beyan etmişlerdir. Söz konusu 7 köylüye göre, başvurular, somut davaya konu iddialarını, Türk Silahlı Kuvvetlerinin itibarına gölge düşürmek maksadıyla ileri sürmüşlerdir.

67. Koçağılı Köyünün muhtarı Halil Seyrek de jandarma tarafından ifadesi alınanlar arasındadır. Seyrek, 11 Nisan 2008 tarihinde verdiği ifadesinde, olayların yaşandığı esnada köyde olmadığını, saldırıların PKK üyeleri tarafından gerçekleştirildiğinin köylüler tarafından kendisine bildirildiğini belirtmiştir. Seyrek, tüm bu olanların, “hukuki bilgisi” olan kişiler tarafından, devletin itibarını zedelemek maksadıyla planlanmış bir provokasyon olduğu kanaatindedir.

68. İfadesi alınan köylülerden biri olan, devlet tarafından köy korucusu olarak görevlendirilmiş Mehmet Belçi, 17 Nisan 2008 tarihinde verdiği ifadesinde, olay esnasında Koçağılı Köyünde olduğunu, PKK üyelerinin roket güdümlü el bombalarıyla köye saldırdıklarını ve köylülere ateş açtıklarını belirtmiştir. Köy korucusu, hava bombardımanı iddiasının, PKK’nın sivil kanatları tarafından ortaya atıldığı kanısındadır.

69. Koçağılı Köyünün sakinlerinden Mehmet Bengi’nin 24 Nisan 2008 tarihinde verdiği ifadesinde, 26 Mart 1994 tarihinde köyde olduğunu, iki uçağın köyü bombaladığını, annesi ve yeğenlerinin hayatlarını kaybettiklerini belirttiği anlaşılmaktadır.

70. Başvuran Kasım Kıraç, 24 Nisan 2008 tarihinde, daha önce ifadesini almış olan jandarma görevlilerine, ifadesini zaten verdiğini ve ekleyecek hiçbir sözünün olmadığını söylemiştir.

71. Bu sırada, başvurular, avukatları aracılığıyla, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı’na ayrıntılı bir mektup göndererek, şikâyetlerini bildirip, soruşturmanın derinleştirilmesine ilişkin taleplerini dile getirmişlerdir. Başvuranlar, özellikle de, tanıkların ifadelerinin, sivil

savcılardan ziyade jandarma ve polis memurları tarafından alınmış olmasının uygun olmadığını, zira söz konusu kişilerin, askeri kuvvetler tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen öldürme eylemlerine ilişkin bir soruşturmada, tarafsız ve bağımsız olmalarının beklenemeyeceğini belirtmişlerdir.

72. Ayrıca, başvurular, önceki paragraflarda özet olarak verilen, 18 Ocak 2008 ve 28 Nisan 2008 tarihleri arasında jandarma tarafından köylülerden alınmış olan tanık ifadelerine de itiraz etmişlerdir. Başvuranlar, itiraz dilekçelerinde, köylere düzenlenen saldırılardan PKK'yı sorumlu tutanların, devlet tarafından köy korucusu olarak görevlendirilen kişiler olduklarını, PKK'ya karşı kişisel olarak düşmanlık beslediklerini ve her halükarda, olayların yaşandığı sırada söz konusu köylerde bulunmadıklarını bildirmişlerdir. Başvuranlar, köylerinin bombalandığına bizzat şahit olan kişilerin isimlerini savcıya vermiş ve savcıdan söz konusu kişilerin ifadelerinin alınmasını talep etmişlerdir.

73. 17 Nisan 2008 ve 12 Mayıs 2008 tarihleri arasında, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı'nın talebi üzerine, birkaç asker, delil toplamak maksadıyla, dava konusu iki köyü ziyaret etmiştir. Askerler tarafından, bu ziyaretin ardından hazırlanan raporlarda, "olayın üzerinden 14 yıl geçmiş ve söz konusu bölgede güvenlik güçleri ile PKK üyeleri arasında çeşitli çatışmalar yaşanmış olması sebebiyle, köylerin tamamen yerle bir olduğu ve dolayısıyla toplanacak herhangi bir delil bulunamadığı" belirtilmiştir.

74. Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, Malatya Hava Kuvvetleri Ana Jet Üssü Komutanlığına (Erhaç) ve Diyarbakır 2. Hava Kuvvetleri Komutanlığına gönderdiği 3 Haziran 2008 tarihli yazıda, 26 Mart 1994 tarihinde gerçekleştirilen tüm uçuşlar hakkında ayrıntılı bilgi talep etmiş ve mürettebat üyelerinin isimlerinin bildirilmesini istemiştir. Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, söz konusu askeri makamlardan cevap gelmeyince, 29 Temmuz 2008 tarihinde kendilerine tekit yazısı göndermiştir.

75. 5 Eylül 2008 tarihinde, Muhtar Halil Seyrek'in savcı tarafından bir kez daha ifadesi alınmıştır. Seyrek, olay esnasında köyde olmadığını, ancak aynı gün, köylüler tarafından, PKK'nın köye saldırı düzenlediğinin kendisine bildirildiğini, sonrasında yetkililerden köye gelmelerini istediğini, ancak güvenlik sebebiyle köye herhangi bir yetkilinin gelmediğini belirtmiştir. Ayrıca, Seyrek, başvuranları söz konusu iddiaları ortaya atma konusunda ikna eden avukattan da haberdar olduğunu ifade etmiştir. Seyrek, savcıya verdiği ifadesinde, "daha önceki ifadelerinin arkasında olduğunu" belirtmiştir.

76. 8 Eylül 2008 tarihinde, savcı tarafından iki köylünün daha ifadesi alınmıştır. Köylüler, olay günü, dava konusu iki köyün herhangi birinde olmadıklarını, ancak sonradan, PKK üyelerinin köylere saldırı düzenlediği duyumunu aldıklarını belirtmişlerdir.

77. Başvuran Kasım Kırış, 12 Eylül 2008 tarihinde verdiği savcılık ifadesinde, daha önceki ifadelerini tekrarlayarak, köyün hava bombardımanına hedef olduğunu, bu olay neticesinde eşi ve kızının hayatını kaybettiğini beyan etmiştir.

78. Şırnak Cumhuriyet Savcısı, 18 Eylül 2008 tarihinde, Şırnak İl Jandarma Komutanlığına bir yazı göndererek, adli yetkililerin, dava konusu iki köye ziyarette bulunmaları halinde, askeri kuvvetler tarafından gerekli güvenlik önlemlerinin alınıp alınamayacağı hakkında bilgi talep etmiştir. Şırnak İl Jandarma Komutanlığı, 8 Ekim 2008 tarihinde Şırnak Cumhuriyet Savcısı'na hitaben gönderdiği yazıda, söz konusu köylerin, geçmişte PKK üyeleri tarafından yoğun olarak kullanılan bir bölgede yer aldığını, bu sebeple söz konusu bölgeye gitmenin güvenli olmadığını ve jandarmanın, adli yetkililerin güvenliğini sağlayamayacağını belirtmiştir.

79. Diyarbakır 2. Hava Kuvvetleri Komutanı, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı'nın yazılarına cevaben gönderdiği 5 Aralık 2008 tarihli yazısında, "26 Mart 1994 tarihinde, komutanlıklarına bağlı hava üslerinde ulusal

güvenlikle ilgili herhangi bir uçuşun gerçekleştirildiğini gösteren herhangi bir kaydın bulunmadığını” bildirmiştir.

80. Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı’ndan ikinci bir tekit yazısı alan Malatya Erhaç Hava Üssü Komutanı da, bunun üzerine, 11 Kasım 2008 tarihinde cevabi yazı göndererek, “26 Mart 1994 tarihinde hava üslerinde herhangi bir uçuş faaliyetinin icra edildiğini gösteren herhangi bir kaydın bulunmadığını” belirtmiştir.

81. Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, 24 Şubat 2009 tarihinde, Diyarbakır Dicle Üniversitesi Hastanesine, ölen ve yaralanan köylülerin bir listesini göndererek, söz konusu kişilerden herhangi birinin Mart-Haziran 1994 tarihleri arasında tedavi altına alınıp alınmadığı hakkında bilgi talep etmiştir.

82. Dicle Üniversitesi Hastanesi, 25 Mart 2009 tarihinde, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı’na cevaben gönderdiği yazıda, listede ismi geçenlerden herhangi birinin Mart-Haziran 1994 tarihleri arasında tedavi altına alındığına dair herhangi bir kaydın mevcut olmadığını bildirmiştir.

83. Başvuranların avukatı, 27 Haziran 2012 tarihinde, Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı bünyesindeki bazı savaş uçaklarına ait uçuş kayıt defteri ile birlikte Ulaştırma Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından 13 Şubat 2012 tarihinde hazırlanan yazının bir nüshasını Mahkeme’ye ibraz etmiştir. Sivil Havacılık Genel Müdürü, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı’na gönderilen söz konusu yazıda, Genel Müdürlüğün, 26 Mart 1994 tarihinde, Şırnak ilinde askeri veya sivil herhangi bir uçuş gerçekleştirildiğine dair bilgisi olmadığını belirtmiştir. Ancak, Genel Müdür, Şırnak ilinin 10 deniz mili batısı ile kuzey batısında, Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığı tarafından iki görev uçuşu icra edildiğini bildirmiştir.

84. Uçuş kayıt defterine göre, “Panzer 60” çağrı kodlu ve MK83 bombalarıyla yüklü iki F-4 savaş uçağı, 26 Mart 1994 tarihinde saat 10.24’te havalanmıştır. Söz konusu uçaklar, saat 11.00’da hedefe varmış,

üsse ise 11.54'te dönüş yapmıştır. “Kaplan 05” çağrı kodlu ve MK82 bombalarıyla yüklü iki F-16 savaş uçağı, aynı gün saat 11.00'da havalanmış, saat 11.20'de hedefe ulaşmış ve öğle saatlerinde üsse geri dönmüştür. Uçuş kayıt defterindeki bilgiye göre, tüm uçaklar görevlerini başarıyla tamamlamışlardır. Söz konusu defterde, uçakların kalkış yaptıkları hava üslerinin isimleri belirtilmemiş, hedefler ise “A” ve “B” şeklinde tanımlanmıştır.

85. Başvuranlar, 23 Temmuz 2012 tarihinde, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı'na bir mektup göndermişlerdir. Başvuranların mektubundan anlaşıldığı üzere, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, başvuranların talebi doğrultusunda, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünden, bölgedeki uçuş faaliyetleri hakkında bilgi talep etmiş ve bunun üzerine, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, savcıya, yukarıda bahsedilen uçuş kayıt defterini göndermiştir.

86. Başvuranlar, savcıya gönderdikleri mektupta, uçuş kayıt defterindeki bilgilerin, 1994'ten beri soruşturma makamları önünde dile getirdikleri iddiaların doğruluğunu ispatladığını belirterek, askeri makamların köylerini bombaladıklarını inkâr ettiklerini hatırlatmışlardır. Başvuranlar, savcıdan, köylerini bombalayan savaş uçaklarının mürettebatının ve köylerinin bombalanması emrini veren amirlerinin tespit edilmesini ve sorgulanmasını talep etmişlerdir.

87. Başvuranların 23 Temmuz 2012 tarihli talepleri doğrultusunda savcılar tarafından herhangi bir işlemin gerçekleştirildiğini gösteren herhangi bir bilgi, taraflarca Mahkeme'ye ibraz edilmemiştir.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

88. Olayların yaşandığı tarihte yürürlükte olan Ceza Kanunu'nun 448. maddesi uyarınca, her kim, bir kimseyi kasten öldürürse 24 seneden 30

seneye kadar ağır hapis cezasına mahkûm olur. Söz konusu Kanun'un 450. maddesine göre; öldürmek fiili, diğer koşulların yanı sıra, birden ziyade kimseler aleyhine işlenirse, fail, ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezasına mahkûm edilir.

III. İLGİLİ ULUSLARARASI BELGELER

89. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin müşterek 3. maddesi, milletlerarası mahiyette olmayan silahlı anlaşmazlıklara ilişkindir. Söz konusu maddenin ilgili bölümleri aşağıdaki gibidir:

“Milletlerarası mahiyette olmayan bir silâhlı anlaşmazlığın Yüksek Akit Taraflardan birinin toprakları üzerinde çıkması halinde, anlaşmazlığa taraf teşkil edenlerden her biri, en az olarak, aşağıdaki hükümleri uygulamakla mükellef olacaktır:

(1) Muhasamata doğrudan doğruya iştirak etmeyen kimseler, silâhlarını terk edenler ve hastalık, yaralılık, mevkufluk veya herhangi bir sebeple muharebe dışı kalanlar, ırk, renk, din ve akide, cinsiyet, doğum ve servet veya buna benzer herhangi bir kıstasa dayanan ve aleyhte görülen hiç bir tefrik yapılmadan insanî surette muamele görecektir. (...) Bu sebeple, yukarıda bahis konusu kimselere; aşağıdaki muamelelerin yapılması, nerede ve ne zaman olursa olsun, memnudur ve memnu kalacaktır:

(a) Hayata, vücut bütünlüğüne ve şahsa tecavüz her nevi katil, sakatlanma, vahşice muamele, işkence ve eziyet;

(...)

(c) Şahısların izzeti nefislerine tecavüz, bilhassa hakaretamiz ve haysiyet kırıcı muameleler;

(...)

(2) Yaralı ve hastalar toplanacak ve tedavi edilecektir.”

90. Kolluk Kuvvetleri Tarafından Güç ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler'in ilgili maddeleri (Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Sekizinci Kongresi, Havana, 27 Ağustos-7 Eylül 1990, BM, A/CONF.144/28/Rev.1, 1990, s. 112) aşağıda verilmiştir:

“1. Hükümetler ve kolluk makamları, kolluk görevlileri tarafından güç ve ateşli silah kullanımına ilişkin kural ve yönetmelikleri kabul ederek uygularlar. Söz konusu kural ve yönetmelikler hazırlanırken, Hükümetler ve kolluk makamları, güç ve ateşli silah kullanımıyla bağlantılı etik konuları sürekli olarak değerlendirmeye devam ederler.

(...)

6. Kolluk görevlileri tarafından güç ve ateşli silah kullanımı sonucu yaralanma veya ölüm olaylarının meydana gelmesi halinde, kolluk görevlileri, 22. ilkeye uygun olarak, olayı derhal amirlerine bildirirler.

7. Hükümetler, kolluk görevlileri tarafından keyfi veya aşırı güç ve ateşli silah kullanılmasının, ulusal kanunlar kapsamında ceza gerektiren bir suç olarak kabul edilmesini ve gereken cezanın verilmesini sağlarlar.

8. İç siyasi istikrarsızlık ya da herhangi bir başka bir olağan dışı hal gibi istisnai durumlar, bu temel ilkelerden herhangi bir şekilde ayrılmayı haklı kılmak üzere ileri sürülemez.

9. Kolluk görevlileri; ölüm veya ağır yaralanmaya sebebiyet verecek yakın bir tehlikeye karşı kendilerini veya başkalarını savunma, yaşamı ciddi şekilde tehdit eden özellikle ağır nitelikli bir suçun işlenmesini önleme, bu tür bir tehlike yaratan ve emirlere karşı gelen bir kimseyi yakalama veya bu tür bir kimsenin kaçmasını önleme amaçları dışında ve söz konusu amaçları gerçekleştirmede daha hafif yöntemler yetersiz kalmadığı sürece, başkalarına karşı ateşli silah kullanamaz. Her halükarda, ateşli silahlara, ancak yaşamı koruma açısından bütünü kaçınılmaz olduğu hallerde başvurulmalıdır.

(...)”

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. KABUL EDİLEBİLİRLİK HAKKINDA

91. Başvuranlar, akrabalarından bazılarının ölümünün, bazılarının ise yaralanmasının, bombardımanın sebep olduğu dehşet, korku ve paniğin ve ayrıca bombalama olayına ilişkin etkin bir soruşturmanın yürütülmemesinin

Sözleşme'nin 2, 3 ve 13. maddelerinin ihlaline yol açtığını ileri sürmüşlerdir.

92. Başvuranların bombardıman esnasında hayatını kaybeden akrabalarından 34'ünün isimleri ve kendileriyle olan akrabalık ilişkileri, başvuranlar tarafından ibraz edildiği şekliyle aşağıdaki gibidir:

- i. Mahmut Benzer: Başvuran Hatice Benzer'in oğlu ve başvuranlardan Ahmet ve Mehmet Benzer'in erkek kardeşi;
- ii. Ali Benzer: Başvuran Hatice Benzer'in oğlu ve başvuranlardan Ahmet ve Mehmet Benzer'in erkek kardeşi;
- iii. Nurettin Benzer: Başvuran Hatice Benzer'in torunu;
- iv. Ömer Benzer: Başvuran Hatice Benzer'in torunu;
- v. Abdullah Benzer: Başvuran Hatice Benzer'in torunu;
- vi. Çiçek Benzer: Başvuran Hatice Benzer'in torunu;
- vii. Fatma Benzer: Başvuran Hatice Benzer'in gelini;
- viii. Ayşe Benzer: Başvuran Hatice Benzer'in gelini;
- ix. Ömer Kalkan: Başvuran Zeynep Kalkan'ın eşi ve başvuranlardan Durmaz, Basri, Asker ve Mehmet Kalkan'ın babası;
- x. İbrahim Borak: Başvuranlardan Abdullah ve Sabahattin Borak'ın babası;
- xi. Feriye Altan: Başvuran Şahin Altan'ın eşi;
- xii. Hacı Altan: Başvuran Şahin Altan'ın oğlu;
- xiii. Kerem Altan: Başvuran Şahin Altan'ın oğlu;
- xiv. Mahmut Oygur: Başvuranlardan Abdulhadi Oygur, Abdullah Oygur Taybet Oygur, Halime Başkurt Oygur ve Hatice Başkurt Oygur'un babası;
- xv. Ayşi Oygur: Başvuranlardan Abdulhadi Oygur, Abdullah Oygur, Taybet Oygur, Halime Başkurt Oygur ve Hatice Başkurt Oygur'un annesi;
- xvi. Adil Oygur: Başvuranlardan Abdulhadi Oygur, Abdullah Oygur, Taybet Oygur, Halime Başkurt Oygur ve Hatice Başkurt Oygur'un erkek kardeşi;
- xvii. Elmas Yıldırım: Başvuran Ahmet Yıldırım'ın eşi;

xviii. Şerife Yıldırım: Başvuran Selim Yıldırım'ın eşi ve başvuran Felek Yıldırım'ın annesi;

xix. Melike Yıldırım: Başvuran Selim Yıldırım'ın kızı ve başvuran Felek Yıldırım'ın kız kardeşi;

xx. Şaban Yıldırım: Başvuran Selim Yıldırım'ın oğlu ve başvuran Felek Yıldırım'ın erkek kardeşi;

xxi. İrfan Yıldırım: Başvuran Selim Yıldırım'ın oğlu ve başvuran Felek Yıldırım'ın erkek kardeşi;

xxii. Hunaf Yıldırım: Başvuran Selim Yıldırım'ın kızı ve başvuran Felek Yıldırım'ın kız kardeşi;

xxiii. Huhi Kaçar: Başvuran Sadık Kaçar'ın eşi ve başvuranlardan Hacı ve Ata Kaçar'ın annesi;

xxiv. Şemsihan Kaçar: Başvuran Sadık Kaçar'ın kızı ve başvuranlardan Hacı ve Ata Kaçar'ın kız kardeşi;

xxv. Ahmet Kaçar: Başvuran Hacı Kaçar'ın oğlu;

xxvi. Şiri Kaçar: Başvuranlardan Hamit, Sadık, Osman ve Halil Kaçar'ın babası;

xxvii. Şehriban Kaçar: Başvuran Hamit Kaçar'ın kızı;

xxviii. Hazal Kırac: Başvuran Kasım Kırac'ın eşi ve başvuran İbrahim Kırac'ın annesi;

xxix. Zahide Kırac: Başvuran Kasım Kırac'ın kızı ve başvuran İbrahim Kırac'ın kız kardeşi;

xxx. Fatma Bedir: Başvuran Hasan Bedir'ın kızı;

xxxi. Ayşe Bengi: Başvuran Yusuf Bengi'nin eşi ve başvuranlardan Abdurrahman, Ahmet, İsmail, Reşit ve Mustafa Bengi'nin annesi;

xxxii. Huri Bengi: Başvuran Ahmet Bengi'nin kızı;

xxxiii. Fatma Bengi: Başvuran Mustafa Bengi'nin kızı; ve

xxxiv. Asiye Erdin: Başvuran Mahmut Erdin'ın kızı.

93. Başvuranlar, bombalama neticesinde kendilerinin veya akrabalarının yaralandığını ileri sürmüşlerdir. Yaralandığı iddia edilen söz konusu kişilerin isimleri aşağıdaki gibidir:

- i. Başvuran Mehmet Benzer'in kendisi;
- ii. Başvuran Yusuf Bengi'nin partneri ve başvuran Adil Bengi'nin annesi Zülfe Bengi;
- iii. Başvuran Mustafa Bengi'nin kızı Bahar Bengi;
- iv. Başvuran Mustafa Bengi'nin eşi Adile Bengi;
- v. Başvuran Mahmut Bayı'nın annesi Hatice Bayı;
- vi. Başvuran Süleyman Bayı'nın kendisi
- vii. Başvuran Mahmut Erdin'in eşi Lali Erdin;
- viii. Başvuran Cafer Kaçar'ın kendisi
- ix. Başvuran Mehmet Aykaç'ın kendisi; ve
- x. Başvuran Fatma Coşkun'un kendisi.

94. Hükümet, başvuranların iddialarına itiraz etmiştir.

A. Mağdur sıfatı

1. *Başvuranların akrabalarından Zülfe Bengi, Bahar Bengi, Adile Bengi, Hatice Bayı ve Lali Erdin'in yaralanması hakkında*

95. Mahkeme, yirmi dokuzuncu başvuran Yusuf Bengi'nin, eşi Ayşe Bengi'nin öldürülmesinden şikâyetçi olmanın yanı sıra, olay esnasında yaralandığını ve sonrasında doğal sebeplerle yaşamını yitirdiğini ileri sürdüğü partneri Zülfe Bengi adına da şikâyetle bulunduğunu gözlemlemektedir. Ayrıca, otuz beşinci başvuran Adil Bengi de, annesi Zülfe Bengi'nin yaralanmasından şikâyetçi olmuştur. Otuz dördüncü başvuran Mustafa Bengi ise, annesi Ayşe Bengi ve kızı Fatma Bengi'nin öldürülmesinden şikâyetçi olmanın yanı sıra, diğer kızı Bahar Bengi ve eşi Adile Bengi'nin de yaralandığını ileri sürmüştür. Otuz altıncı başvuran Mahmut Bayı, annesi Hatice Bayı'nın yaralandığını, otuz sekizinci başvuran

Mahmut Erdin ise, 1 aylık kızı Asiye Erdin'in öldürüldüğünü ve ayrıca eşi Lali Erdin'in yaralandığını öne sürmüştür.

96. Mahkeme, yukarıda özetlenen bazı sağlık raporlarında, başvuranların akrabalarından Zülfe Bengi, Bahar Bengi, Adile Bengi, Hatice Bayı ve Lali Erdin'in, yaşanan olaylar sonucunda yaralandıklarının ve söz konusu yaralanmalardan bazılarının hayati tehlike arz edecek nitelikte olduğunun belirtildiğini kaydetmektedir (bk. paragraf 24 ve 52).

97. Ancak, Mahkeme, başvuranlardan Yusuf Bengi, Adil Bengi, Mustafa Bengi, Mahmut Bayı ve Mahmut Erdin'in, başvuru formunda veya sonradan ibraz ettikleri görüşlerinde, akrabalarının, somut başvuruya, bizzat kendi adlarına, başvuran sıfatıyla dahil olmamalarının sebebini belirtmediklerine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, başvuranlar, başvuru formunda, Zülfe Bengi'nin, doğal sebeplerle yaşamını yitirmiş olduğunu belirtmiş olsalar da, kendisinin ölüm tarihini Mahkeme'ye bildirmemişlerdir.

98. Mahkeme, Sözleşme'nin 34. maddesi kapsamında öngörülen bireysel başvuru hakkının, halk ithamı (*actio popularis*) niteliğindeki başvurular için geçerli olmadığını hatırlatmaktadır. Bu sebeple, şikâyetler, Sözleşme'nin hükümlerine ilişkin bir veya birden fazla ihlalin mağduru olduğunu ileri süren kişilerin bizzat kendileri tarafından veya onlar adına yakınları tarafından dile getirilmelidir. Söz konusu kişilerin, şikâyetlerine konu işlemde "doğrudan etkilenmiş" olduklarını ispat etmeleri gerekmektedir. (bk. *İlhan / Türkiye* [BD], No. 22277/93, prg. 52-55, ECHR 2000-VII).

99. Mahkeme'ye kötü muamele iddiasıyla başvuruda bulunan ve Mahkeme önündeki yargılamalar henüz tamamlanmamışken vefat eden bir başvuranın, söz konusu başvurusunun, yakın akrabası tarafından takip edilmesine izin verilebilmektedir (bk. *Aksoy / Türkiye*, No. 21987/93, 19 Ekim 1994 tarihli Komisyon kararı, Karar ve Raporlar (DR) 79, s. 67). Ancak, somut başvuruda, böyle bir durum söz konusu değildir.

100. Somut başvuruda, Zülfe Bengi, Bahar Bengi, Adile Bengi, Hatice Bayı ve Lali Erdin'in, dava konusu köylere düzenlenen saldırıların doğrudan mağduru oldukları ileri sürülmüş olmasına rağmen, söz konusu kişiler, Mahkeme'ye bizzat başvuruda bulunmamış veya somut başvuruya başvuran sıfatıyla dahil olmamışlardır. Ayrıca, yukarıda da belirtildiği üzere, söz konusu kişiler adına başvuruda bulunan beş başvuran, akrabalarının bizzat başvuruda bulunmamış olmalarının sebebini belirtmemiş ve akrabalarının sağlık durumları sebebiyle oldukça zor durumda oldukları ve bu nedenle bizzat başvuru yapamayacakları ve başvuruyu takip edemeyecekleri şeklinde herhangi bir açıklamada bulunmamıştır (aynı kararda).

101. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususlar ışığında, Sözleşme'nin 34. maddesi uyarınca, başvuranlardan Yusuf Bengi, Adil Bengi, Mustafa Bengi, Mahmut Bayı ve Mahmut Erdin'in, akrabaları Zülfe Bengi, Bahar Bengi, Adile Bengi, Hatice Bayı ve Lali Erdin adına başvuruda bulunma haklarının olmadığı sonucuna varmaktan başka herhangi bir seçenek bulunmadığına karar vermiştir.

102. Dolayısıyla, başvurunun Zülfe Bengi, Bahar Bengi, Adile Bengi, Hatice Bayı ve Lali Erdin adına dile getirilen şikâyetlerle ilgili bölümü, Sözleşme'nin 35/3(a) maddesi kapsamındaki hükümlerle, taraf olma ehliyeti yönünden bağdaşmamaktadır ve bu sebeple Sözleşme'nin 35/4 maddesi uyarınca reddedilmelidir.

103. Başvuranlardan Adil Bengi ve Mahmut Bayı'nın şikâyetleri, sadece yukarıda bahsi geçen akrabalarıyla ilgili olduğundan, somut başvuruda, söz konusu kişilerin başvurularının tamamen reddedilmesi gerekmektedir.

104. Mahkeme, başvuranlardan Yusuf Bengi, Mustafa Bengi ve Mahmut Erdin'in, akrabaları Ayşe Bengi, Fatma Bengi ve Asiye Erdin'in öldürülmesine ilişkin şikâyetlerini incelemeye devam edecektir.

2. *Fatma Benzer'in öldürüldüğü iddiası hakkında*

105. Birinci başvuran Hatice Benzer, iki oğlunun, iki gelininin ve dört torununun bombardıman esnasında hayatını kaybettiğini ileri sürmüştür.

106. Mahkeme, elindeki belgeler ışığında, listede adı geçen ve Hatice Benzer'in oğulları Mahmut ve Ali Benzer, Mahmut Benzer'in eşi Ayşe Benzer ve Mahmut ve Ayşe Benzer'in çocukları Nurettin, Ömer, Abdullah ve Çiçek Benzer'in de aralarında yer aldığı 34 kişiden 33'ünün (bk. yukarıda paragraf 92) gerçekten saldırılar esnasında hayatlarını kaybettikleri kanısındadır. Ancak, Mahkeme'nin elinde, Ali Benzer'in eşi Fatma Benzer'in öldürüldüğünü gösteren herhangi bir belge bulunmamaktadır. Esasında, başvuranların 4 ve 5 Ekim 2004 tarihlerinde savcılığa sundukları resmi şikâyet dilekçelerinde dahi, Fatma Benzer'in adı ölenler arasında belirtilmemiştir. Ayrıca, başvuran Hatice Benzer, 28 Mart 2005 tarihli ifadesinde, Fatma Benzer'in olaylar esnasında hayatını kaybettiğine ilişkin herhangi bir beyanda bulunmamıştır (bk. yukarıda paragraf 49).

107. Yukarıda belirtilen hususlar göz önüne alındığında, başvuran Hatice Benzer'in, gelini Fatma Benzer'in, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında herhangi bir ihlalin mağduru olduğunu meşru olarak ileri süremeyeceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, başvurunun, Fatma Benzer'in öldürüldüğü iddiasıyla ilgili bölümü de Sözleşme'nin 35/3(a) maddesi kapsamındaki hükümlerle, taraf olma ehliyeti yönünden bağdaşmamaktadır ve bu sebeple Sözleşme'nin 35/4 maddesi uyarınca reddedilmelidir.

B. İç hukuk yollarının tüketilmesi kuralı

108. Hükümet, başvuranların iç hukuk yollarının tüketilmesi koşulunu yerine getirmediğini, zira başvuranların iddialarına ilişkin soruşturmanın, ulusal düzeyde halen devam ettiğini belirtmiştir.

109. Mahkeme, Hükümet'in, başvurunun kabul edilebilirliğine dair itirazının incelenebilmesi için, halen ulusal düzeyde derdest durumda olan

soruşturmanın etkinliğine ilişkin bir değerlendirmenin yapılması gerektiği kanısındadır. Bu bakımdan, söz konusu itiraz, başvuruların şikâyetlerinin esasıyla yakından ilişkili olup, yargılamalar bu aşamadayken herhangi bir incelemeye tabi tutulamayacaktır. Bu nedenle, Mahkeme, Hükümet'in itirazının, esasa ilişkin incelemeyele birleştirilmesi gerektiğine karar vermiştir (bk. aşağıda paragraf 198).

C. Altı ay kuralı

110. Hükümet, soruşturmanın etkin olmadığını ileri süren başvuruların, olay tarihinden itibaren altı ay içinde Mahkeme'ye başvurmaları gerektiğini, ancak başvuruların Mahkeme'ye olaydan yaklaşık yirmi yıl sonra başvurduklarını belirtmiştir. Hükümet, görüşlerini desteklemek amacıyla, *Bulut ve Yavuz / Türkiye* ((k.k.), No. 73065/01, 28 Mayıs 2002) davasında verilen kabul edilemezlik kararına atıfta bulunmuştur.

111. Ayrıca, Hükümet, Mahkeme'yi, başvurunun altı ay kuralına uyulmadığı gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermeye davet ederken, Mahkeme'nin, kayıp vakalarının aksine, şiddet kullanarak veya yasadışı şekillerde öldürme vakalarında, ivedilik şartının, başvuranın Mahkeme'ye olayların ardından birkaç ay içinde veya mevcut koşullarabağılı olarak en geç birkaç yıl içinde başvuruda bulunmasını gerektirebildiğine hükmettiği *Varnava ve Diğerleri / Türkiye* davasında verdiği karara da atıfta bulunmuştur ([BD] No. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 ve 16073/90, prg. 162, AİHM 2009).

112. Başvuranlar, bombardımanın olağanüstü bir olay olduğunu ileri sürmüşlerdir. İddialara göre, davalı Devletin silahlı kuvvetlerine ait uçak ve helikopterler, başvuranları, yakın akrabalarını ve evlerini kasten bombalamıştır. Başvuranlar, bombardımanın ardından travma geçirmiş ve hayatlarını kurtarmak için ülkenin farklı bölgelerine taşınmak zorunda

kalmışlardır. Başvuranlar, şikâyetlerini, ulusal makamlar veya Mahkeme önünde dile getirebilecek durumda veya konumda olmadıklarını ve ayrıca köylerinin bombalanmasının ardından, herhangi bir şikâyetle bulunmamaları hususunda, yetkililerin sürekli olarak baskı, tehdit ve uyarılarına maruz kaldıklarını öne sürmüşlerdir.

113. Başvuranların durumunu, hakları devletin görevlileri tarafından ihlal edilmiş olan mağdur kişilerin durumundan farklı kılan bir diğer husus ise, başvuranların mağduriyetinin, “Devletin, uçak ve helikopterleriyle birlikte sahip olduğu kudretten” kaynaklanmasıdır. Bu sebeple, başvuranlarda, konu hakkında resmi olarak şikâyetle bulunabilecekleri düşüncesinin oluşması kolay olmamıştır. “Türk halkının devlet anlayışı” ve ayrıca yaşanan ciddi sıkıntılar göz önüne alındığında, başvuranlardan bombardımanın hemen ardından şikâyetle bulunmaları zaten beklenemezdi. Esasında, bombardımanın ardından jandarma görevlileri tarafından hazırlanan ve başvuranlar tarafından imzalanması istenen basmakalıp ifade tutanakları (bk. yukarıda paragraf 33), ulusal makamların bu hassas ve siyasi açıdan sarsıcı nitelikteki olayı örtbas etmeye ne kadar hazır olduklarını göstermiştir.

114. Ayrıca, başvuranlar, Mahkeme’yi, köylerinin yer aldığı Şırnak bölgesindeki insan haklarının durumunu ve söz konusu bölgede 1990’larda hakim olan korku ortamını da göz önünde bulundurmaya davet etmişlerdir. Başvuranlar, beyanlarını desteklemek amacıyla, Mahkeme’nin, zorla kaybetmelere, Şırnak bölgesindeki köylerin devlet görevlileri tarafından kasten yakılıp yıkılması olaylarına ve öldürme eylemlerine ve ayrıca söz konusu olaylar hakkında etkin bir soruşturmanın yürütülmemiş olmasına dayanarak, Sözleşme’nin çeşitli hükümlerinin ihlal edildiğine hükmettiği bazı kararlara atıfta bulunmuşlardır (bk. *Ertak / Türkiye*, No. 20764/92, AİHM 2000-V; yukarıda anılan *Ahmet Özkan ve Diğerleri; Timurtaş / Türkiye*, No. 23531/94, AİHM 2000-VI; *Taş / Türkiye*, No. 24396/94, 14 Kasım 2000; *Dündar / Türkiye*, No. 26972/95, 20 Eylül 2005; *Tanış ve*

Diğerleri / Türkiye, No. 65899/01, AİHM 2005-VIII). Başvuranlar, böyle bir ortamda, şikâyetle bulunmalarının mümkün olmadığını belirtmiş ve askeri uçakların bombardımanına hedef olduklarını ileri sürmüşlerdir.

115. Başvuranlar, Türkiye'nin güneydoğusundaki olağanüstü halin, 2002 yılının sonlarına doğru kaldırıldığını ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım müzakerelerine başladığını belirtmişlerdir. Sonuç olarak, insan haklarının durumunda nispeten iyileşme meydana gelmiş ve başvuranlar, failleri adalete teslim etme çabalarında kendilerine yardımcı olmak üzere avukat tutmuşlardır. Ancak, bombardıman konusunda şikâyetçi olanlara yönelik tehdit kampanyası, bu tarihten sonra da devam etmiştir. Örneğin, köylülerden Mehmet Bengi, köylerinin uçakların bombardımanına hedef olduğunu bildirdiğinde, Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Grup Komutanlığı (JİTEM) görevlilerinin tehditlerine maruz kalmıştır.

116. Başvuranların avukatının, soruşturma kapsamında kayda değer bazı adımların atılması hususunda ilgili makamlara talepte bulunmasının ardından, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, bombardımanın PKK üyeleri tarafından değil, askeri uçaklar tarafından gerçekleştirildiğini tespit etmiştir. Ancak, daha sonra dava dosyasını inceleyen askeri savcı, Hava Kuvvetlerinden herhangi bir uçuşun icra edilmediği şeklinde bir bilginin alınmasının ardından soruşturmayı sonlandırmıştır. Askeri savcı, başvuranların avukatına soruşturma dosyasındaki belgeleri vermeyi de reddetmiştir.

117. Mahkeme, Sözleşme'nin 35/1 maddesinde belirtilen altı aylık süre sınırının bazı amaçlarla öngörüldüğünü hatırlatmaktadır. Öncelikli amaç, Sözleşme'nin ihlalden doğan sorunların gündeme getirildiği davaların, makul bir sürede incelenmesi suretiyle, hukuki kesinliğin sağlanması ve ilgili makamların ve kişilerin uzun süre belirsizlik içinde kalmalarının önlenmesidir. Ayrıca, söz konusu süre sınırı, Mahkeme'ye başvurma niyetinde olan bir kişiye, başvuruda bulunup bulunmama hususunda bir karara varması ve şayet başvurmaya karar verirse, bildireceği şikâyet ve

görüşleri üzerinde düşünmesi için zaman tanımakta ve davaya konu olaylara ilişkin gerçeklerin tespit edilmesini kolaylaştırmaktadır. Zira gündeme getirilen sorunların adil bir şekilde incelenmesi, zaman geçtikçe zorlaşacaktır (bk. *Sabri Güneş / Türkiye* [BD], No. 27396/06, prg. 39, 29 Haziran 2012 ve ilgili paragrafta anılan diğer davalar).

118. Söz konusu kural, Mahkeme tarafından gerçekleştirilen denetime zaman sınırı getirmekte ve hem bireylerin hem de devlet makamlarının dikkatini, bu süre sona erdiğinde herhangi bir denetimin yapılamayacağı hususuna çekmektedir. Bu tür bir süre sınırı, Yüksek Sözleşmeciler Tarafının geçmiş kararların sürekli olarak gündeme getirilmesini önleme istekleriyle paralellik taşımaktadır ve düzen, istikrar ve huzurun sağlanmasına ilişkin haklı bir kaygıdan kaynaklanmaktadır (aynı kararda prg. 40 ve ilgili paragrafta anılan diğer davalar).

119. Kural olarak, altı aylık süre, iç hukuk yollarının tüketilmesi sürecinde verilen nihai karar tarihinden itibaren işlemeye başlar. Şayet başlangıçtan itibaren etkin bir iç hukuk yolunun bulunmadığı belli ise, söz konusu süre, şikâyetle konu fiilin veya işlemin gerçekleştirildiği ya da söz konusu fiil veya işlemin ya da başvuran üzerindeki etkisinin veyahut başvurana verdiği zararın farkına varıldığı tarihten itibaren başlar. Başvuranın, görünürde mevcut bir hukuk yoluna başvurduğu, ancak daha sonra bu hukuk yolunu etkisiz kılan koşulları fark ettiği hallerde, altı aylık sürenin, başvuranın bu koşulların ilk farkına vardığı veya varması gerektiği tarihten itibaren başlatılması uygun olabilir (bk. *El Masri / “Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti”* [BD], No. 39630/09, prg. 136, AİHM 2012 ve ilgili paragrafta anılan davalar).

120. Bir davada, başvuranın kabul edilebilirlik kriterlerini yerine getirip getirmediği, davanın kendine özgü koşullarına, başvuran tarafından gösterilen ilgi ve itinaya ve ayrıca iç hukuktaki soruşturmanın yeterliliğine bağlı olarak belirlenmektedir (bk. *Narin / Türkiye*, No. 18907/02, prg. 43, 15 Aralık 2009).

121. Yukarıda atıfta bulunulan ilkelerden anlaşıldığı üzere, başvuranın altı aylık süre kuralına uyup uymadığının tespiti, iç hukuk yollarının tüketilmesi koşuluyla doğal olarak ilişkilidir ve Mahkeme, Hükümet'in bu husustaki itirazını, başvuruların, iddialarının ulusal makamlarca araştırılmasını sağlamaya yönelik adımlarıyla bağlantılı olarak inceleyecektir.

122. Hükümet'in atıfta bulunduğu *Bulut ve Yavuz* davasında ve altı ay kuralına uyulmadığı gerekçesiyle kabul edilemez olarak beyan edilen benzer bazı davalarda, başvuruların akrabalarının ölümünün hemen ardından kısasürelî soruşturmalar yürütülmüş, sonrasında ise sadece birkaç işlemin gerçekleştirildiği veya herhangi bir ilerlemenin kaydedilmediği, dolayısıyla soruşturmanın etkinliğini kaybettiği bir sürece girilmiştir (bk, diğerleri arasında, yukarıda anılan *Narin; Bayram ve Yıldırım / Türkiye* (k.k.), No. 38587/97, AİHM 2002-III; *Hazar ve Diğerleri / Türkiye* (k.k.) No. 62566/00, 10 Ocak 2002; *Şükran Aydın ve Diğerleri / Türkiye* (k.k.) No. 46231/99, 26 Mayıs 2005). Başvuranlar, söz konusu soruşturmalardan sonuç almayı uzun süre bekledikten sonra, soruşturma makamlarıyla irtibata geçerek bilgi talebinde bulunmuşlardır. Başvuranlar, soruşturmaların halen devam ettiğini, ancak herhangi bir gelişmenin kaydedilmediğini öğrendiklerinde, Mahkeme'ye başvurarak akrabalarının öldürülmesinden ve soruşturmaların etkin bir şekilde yürütülmemesinden şikâyetçi olmuşlardır.

123. Aynı şekilde, somut davada da, Mart 1994 tarihinde başvuruların köylerine düzenlenen saldırıların ardından ilgili makamlar tarafından başlatılan resmi soruşturma çok kısa süre içinde etkinliğini kaybetmiştir. Esasında, yukarıda da belirtildiği üzere, Mahkeme'nin elinde, Kasım 1997 ile Haziran 2004 tarihleri arasında, ilgili makamlarca herhangi bir işlemin gerçekleştirildiğini gösteren herhangi bir belge bulunmamaktadır (bk. yukarıda paragraf 39). Ancak, somut davadaki durum ile yukarıdaki paragraflarda atıfta bulunulan davalardaki durum arasındaki önemli fark, somut davadaki başvuruların, köylerine düzenlenen saldırının ardından

uzun bir süre boyunca olaylar hakkında ulusal makamlar önünde herhangi bir şikâyetle bulunamamış olduklarını ileri sürmeleridir. Diğer bir ifadeyle, yukarıda anılan davalardaki başvuruların aksine, somut davadaki başvuranlar, soruşturmanın etkin olmadığı düşüncesiyle, henüz soruşturma devam ederken Mahkeme'ye başvurduklarını öne sürmemişlerdir (bk. *Meryem Çelik ve Diğerleri / Türkiye*, No. 3598/03, prg. 40, 16 Nisan 2013). Soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmediği söz konusu dönemin ardından, başvuranlar, 2004 yılında ilgili makamlara resmi olarak şikâyetle bulunmuşlar ve bu doğrultuda, savcılar tarafından bazı işlemler gerçekleştirilmiştir. Söz konusu işlemler neticesinde, iki savcı, başvuranların köylerinin, iddia edildiği gibi uçakların bombardımanına hedef olduğu kanaatine varmıştır (bk. yukarıda paragraf 43 ve 53). Esasında, yukarıda özetlenen ulusal makamlarca gerçekleştirilen işlemlerden anlaşılacağı üzere, başvuranların 2004 yılında şikâyetle bulunmalarının ardından, ulusal düzeyde, daha önceki dönemlere nazaran, çok daha kapsamlı ve çok daha anlamlı adımlar atılmıştır.

124. Mahkeme, bu noktada, somut davanın koşulları ile yukarıda atıfta bulunulan, kabul edilemez olarak beyan edilmiş benzer davaların koşulları arasındaki farkın, başvuranların, altı ay kuralına uyduklarına dair iddialarını destekleyip desteklemediğini değerlendirecektir. Bu amaçla, Mahkeme, başvuranın Sözleşme'nin 35/1 maddesinde belirtilen altı aylık süre kuralından ayrılmasına sebep olan bazı özel durumların mevcut olabileceğini ve bu durumların Mahkeme'nin değerlendirmesinde göz önüne alınacak etkenler arasında yer aldığını vurgulamaktadır (bk. yukarıda anılan *Bayram ve Yıldırım*).

125. Başlangıçta, başvuranların 26 Mayıs 2006 tarihinde, yani askeri savcı tarafından, başvuranların köylerindeki saldırılarla herhangi bir bağlantılarının olmadığını bildiren Hava Kuvvetlerinden gönderilen cevabi yazı üzerine soruşturmanın sonlandırılmasından ve soruşturma dosyasının tamamının başvuranların erişimine açılması talebinin reddedilmesinden kısa

bir süre sonra Mahkeme'ye başvurdukları anlaşılmaktadır (bk. yukarıda paragraf 56-57). Bu nedenle, Mahkeme, iddialarının ilgili makamlarca gerektiği şekilde araştırılmasını sağlayamayan ve adalet arayışlarında askeri makamların engelleme çabalarıyla karşılaşan başvuranların tüm umutlarını kaybederek, iç hukuk yolları ile herhangi bir sonuç alınamayacağının farkına varmalarının ve dolayısıyla somut başvuruyu iletmelerinin makul görülebileceğine karar vermiştir (bk. bu davaya uygulandığı ölçüde, *Mladenović / Sırbistan*, No. 1099/08, prg. 46, 22 Mayıs 2012).

126. Yukarıda vurgulandığı üzere, altı aylık süre kuralının belirlenmesinin en önemli amaçlarından biri, davaya konu olaylara ilişkin gerçeklerin tespit edilmesini kolaylaştırmaktır. Zira gündeme getirilen sorunların adil bir şekilde incelenmesi, zaman geçtikçe zorlaşacaktır (ayrıca bk. *Nee / İrlanda* (k.k.), No. 52787/99, 30 Ocak 2003). Mahkeme, söz konusu amacı tamamen desteklemekle birlikte, somut başvurunun istisnai koşulları çerçevesinde, başvuranların köylerine düzenlenen saldırılara ilişkin gerçeklerin tespit edilmesi hususunda ulusal makamları harekete geçiren unsurun, başvuranların 2004 yılında dile getirdikleri resmi şikâyetleri olduğunu kaydetmektedir. Yukarıda belirtildiği üzere, ulusal mevzuat uyarınca, soruşturma dosyasının 20 yıl boyunca açık kalması gerektiğinden (bk. paragraf 40), başvuranların şikâyetlerinin iç hukuktaki zamanaşımı sürelerine uyulmadığı gerekçesiyle reddedilmediği anlaşılmaktadır.

127. Ayrıca, başvuranların 10 yıl boyunca herhangi bir adım atmamış olmaları, ulusal makamların olaya ilişkin gerçekleri tespit etmelerine engel olmamıştır. Örneğin, başvuranların şikâyetlerini dile getirmelerinin ardından, soruşturma kapsamında, başvuranların ifadeleri, ilk kez sivil savcılar tarafından alınmış ve olaylar bizzat başvuranların ağzından dinlenmiştir. Hayatını kaybeden kişilerin isimleri ve başvuranlarla olan akrabalık ilişkileri resmi belgelere kaydedilmiş ve dolayısıyla başvuranların mağdur sıfatları resmi olarak tanınmıştır. Bu bağlamda, Sözleşme'nin 35/1

maddesi, başvuranın, olayla bağlantılı durumu ulusal düzeyde nihai karara bağlanmadan, şikâyetlerini Mahkeme önünde dile getirmesini gerektirecek şekilde yorumlanamaz (bk. yukarıda anılan *Mladenović*, prg. 44).

128. Aynı zamanda, bu bağlamda, yukarıda anılan altı ay kuralına ilişkin olarak belirtilen dayanaklar arasında yer alan iki dayanak göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu iki dayanaktan biri Yüksek Sözleşmeci Tarafların geçmiş kararların sürekli olarak gündeme getirilmesini önleme istekleri, diğeri ise düzen, istikrar ve huzurun sağlanmasına ilişkin haklı kaygılardır (bk. yukarıda paragraf 118). Somut davada, başvuranlar, Sözleşme kapsamındaki şikâyetleriyle ilgili olarak hâlihazırda verilmiş bir karara itiraz etmemişlerdir; esasında, halen tamamlanmamış olan soruşturma kapsamında henüz nihai bir karara varılmamıştır. Ayrıca, ilgili makamların ve kişilerin uzun süre boyunca belirsizlik içinde kalmalarını önleme amacı, Hükümet'in itirazını desteklememektedir. Zira Mahkeme, bu dayanağın, ulusal makamlar tarafından yürütülen soruşturma kapsamında herhangi bir ilerleme kaydedilmediği hallerde, insan hakları ihlallerinin cezasız kalmasına yol açacak şekilde yorumlanamayacağı kanaatindedir.

129. Ayrıca, öldürme olayına ilişkin olarak yürütülen, uzun süre etkin olmayan ancak olayları açıklığa kavuşturabilecek nitelikteki bir soruşturma kapsamında da önemli gelişmelerin yaşanabileceği göz ardı edilemez. Esasında, Mahkeme, bu noktada, özellikle savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar bağlamında, faillerin yargılanması ve mahkûm edilmesinde kamu menfaatinin gözetilmesi sebebiyle, olayların üzerinden yıllar geçtikten sonra ortaya çıkma ihtimali olan, yasadışı öldürme eylemlerine ilişkin soruşturma yürütülmesi yükümlülüğü konusunda, aşırı derecede kuralcı olmanın yersiz olduğunu hatırlatmaktadır (bk. *Brecknell / Birleşik Krallık*, No. 32457/04, prg. 69, 27 Kasım 2007).

130. Mahkeme, başvuranların, şikâyetlerini, 2004 yılına kadar ilgili makamlar önünde dile getiremedikleri şeklindeki beyanları da incelemiş olup, söz konusu iddiaların, doğru olmadığı gerekçesiyle reddedilmesinin

mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Mahkeme, başvuruların yukarıda bahsedilen beyanlarını Hükümet'e iletmış ve Hükümet'i, "ibraz etmek istedikleri ikinci görüşlerini" sunmaya davet etmiştir. Ancak, Hükümet, herhangi bir ikinci görüş sunmamanın yanı sıra, başvuruların olay sonrasında ulusal makamlara şikâyetle bulunmamaları hususunda tehdit ve uyarılara maruz kaldıklarına dair iddialara da itiraz etmemiştir (bk. yukarıda paragraf 112 ve 115).

131. Bu nedenle, Mahkeme, başvuruların köylerinin yer aldığı bölgede meydana gelen bir dizi olayla ilgili verdiği bazı kararlar kapsamında vardığı sonuçları göz önünde bulundurarak (bk. başvurular tarafından yukarıda paragraf 114'te atıfta bulunulan kararlar), başvuruların, ağır nitelikteki insan hakları ihlallerinin dahi soruşturulmadığı bir korku ortamında şikâyetle bulunmanın ve köylerinin askeri uçaklar tarafından bombalandığını söylemenin mümkün olmadığı şeklindeki beyanlarının makul görülebileceği kanaatindedir. Başvuruların söz konusu beyanları, Mahkeme'nin, *Akdıvar ve Diğerleri / Türkiye* davasında verdiği karar kapsamında vardığı sonuçlarla da desteklenmektedir. Mahkeme, söz konusu davada, somut başvuruya konu olan olayların yaşandığı tarihlerde Türkiye'nin güneydoğusunda hakim olan durumun, yetkili makamlar hakkında şikâyetle bulunulması sonucunda bunun bedelinin ödettirileceği korkusunun haklı olarak ortaya çıkmasına yol açacak kadar vahim olduğuna kanaat getirmiştir (bk. *Akdıvar ve Diğerleri / Türkiye*, 16 Eylül 1996, prg. 105, *Karar ve Hüküm Derlemeleri* 1996-IV).

132. Mahkeme, aynı kararda, olayın yaşandığı tarihte Türkiye'nin güneydoğusunda hakim olan durumun, PKK tarafından desteklenen terör şiddeti kampanyası ve buna karşılık Hükümet tarafından ayaklanmalara karşı alınan önlemler sebebiyle, büyük bir iç kargaşa olarak tanımlandığını belirtmiştir. Böyle bir durumda, adaletin usulüne uygun olarak işleyişinde bazı engellerin ortaya çıkabileceği kabul edilmelidir. Özellikle de, bu derece vahim bir durumda, iç hukuktaki yargılamalar kapsamında delillerin

toplanması sürecinde söz konusu olan zorluklar, yargı yollarından sonuç alınamamasına sebep olabilmekte ve söz konusu yargı yollarının dayandığı idari soruşturmaların yürütülmesine engel teşkil edebilmektedir (aynı kararda prg. 70).

133. Dikkate alınması gereken bir diğer husus ise, başvuranların köylerinin yerle bir olduğunun, eşyalarının kullanılamaz hale geldiğinin, yaşamlarının beklenmedik ve keyfi bir şekilde alt üst edildiğinin ve neticede köylerini terk ederek ülkenin farklı bölgelerine taşınmak zorunda kaldıklarının tartışmasız bir gerçek olduğudur. Ayrıca, Mahkeme, başvuranların, davalı Devletin Hava Kuvvetlerine ait savaş uçakları tarafından düzenlendiğini ileri sürdükleri ve onlarca sivilin yaralanmasına ve ölümüne yol açan büyük bir saldırıdan şikâyetçi olmalarının oldukça önemli olduğu kanısındadır (bk. bu davaya uygulandığı ölçüde, *Abuyeva ve Diğerleri / Rusya*, No. 27065/05, prg. 179, 2 Aralık 2010). Bu nedenle, başvuranların, yasalara uygun olarak, ilgili makamlar tarafından, olayın boyutu ve mağdur sayısı ile orantılı bir yanıt verileceğini beklemiş olabilecekleri şeklindeki bir varsayım makul görülebilir. Bu tür durumlarda, her halükarda, ilgili makamlar, söz konusu köylere düzenlenen saldırılardan haberdar olduklarından, başvuranların bizzat herhangi bir girişimde bulunmaksızın soruşturmada sonuç alınması için uzun süre beklemiş olmalarının anlaşılabilir olduğu görülmektedir (bk. aynı karar, bu davaya uygulandığı ölçüde).

134. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususlar ışığında, somut başvurunun koşullarının farklı olduğu ve yukarıda atıfta bulunulan davalardaki başvuranların aksine (bk. yukarıda paragraf 120 ve 122), somut davadaki başvuranların itina göstermediklerinin söylenemeyeceği ve 2004 yılına kadar ulusal makamlara resmi olarak şikâyetle bulunmamış olmaları sebebiyle suçlanamayacakları kanaatindedir. Mahkeme, başvuranların, yaşadıkları bölgedeki durumun olağanüstü hal kaldırıldıktan sonra iyileştiği ve köylerine düzenlenen saldırıların faillerinin tespit edilme ve

cezalandırılma imkânının ortaya çıktığı kanaatine varır varmaz avukat tuttuklarını ve ulusal makamlar önünde resmi olarak şikâyetle bulunduklarını kabul etmektedir. Ancak, başlangıçta, soruşturma kapsamında bazı olumlu gelişmeler yaşanmış ve başvuruların şikâyetleri ciddiye alınmış olsa da, söz konusu soruşturma kısa süre içinde etkinliğini kaybetmiş ve soruşturma dosyasının bir kez daha savcılıklar arasında gidip gelmesine yol açan kararlar verilmiştir. Bu durum, askeri makamların soruşturma evraklarını başvuranlardan gizleme çabalarıyla birleştiğinde, başvuranlarda, soruşturmanın, sorumluların tespit edilmesini ve cezalandırılmasını sağlayamayacak hale geldiği düşüncesinin oluşmasına yol açmış ve başvuranlar, askeri savcının soruşturmayı sonlandırma kararının ardından altı ay içinde Mahkeme'ye başvurmuşlardır. Esasında, başvuranların askeri savcının kararına ilişkin itiraz dilekçelerinde dile getirdikleri hususlar, askeri savcı tarafından dikkate alınmamış ve Mahkeme'ye yapılan başvurudan üç gün sonra, başvuranların askeri savcının kararına ilişkin itirazları askeri mahkeme tarafından reddedilmiştir (bk. yukarıda paragraf 61).

135. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususları göz önüne alarak, Hükümet'in altı aylık süre kuralına dayanarak dile getirdiği itirazı reddetmiştir.

D. Başvuranlar Mehmet Benzer ve Süleyman Bayı tarafından öne sürülen şikâyetler

136. Mahkeme, üçüncü başvuran Mehmet Benzer'in iki erkek kardeşinin öldürülmesinin yanı sıra kendisinin de yaralandığı konusunda şikâyetle bulunduğunu kaydetmektedir. Ayrıca otuz yedinci başvuran Süleyman Bayı da olayda yaralandığını iddia etmiştir.

137. Mahkeme, nasıl yaralandıklarını detaylı bir dille anlatan bazı belgeleri Mahkeme'ye sunan başvurular Cafer Kaçar, Mehmet Aykaç ve Fatma Coşkun'dan farklı olarak (bk. yukarıda paragraf 24); başvurular Mehmet Benzer ve Süleyman Bayi'nin Mahkeme'ye, olayda yaralandıklarına ilişkin iddialarını destekleyecek herhangi bir belge sunmadıklarını kaydetmektedir. Bu iki başvuran aynı zamanda, yaralandıklarını belgeleyemediklerini öne sürmemişlerdir. Bu iki başvuran ne şekilde ve ne derecede yaralandıklarına dair herhangi bir bilgi de sunmamışlardır. Bunların yanında Mahkeme, elinde mevcut bulunan belgelerden, bu iki başvuranın yaralanmaları hakkında ulusal düzeyde herhangi bir şikâyetle bulunmadıklarını kaydetmektedir. Mahkeme'nin elinde bulunan dava dosyasında bu iki başvuranın isimlerinin geçtiği tek yer, vekâletnamelerdir.

138. Mahkeme yukarıdaki bilgiler ışığında, Mehmet Benzer ve Süleyman Bayi'nin yaralandıkları yönündeki iddialarına ilişkin olarak dile getirdikleri şikâyetlerin, temelden yoksun olduğunu ve bu nedenle, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a bendinin anlamı dâhilinde, açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğunun beyan edilmesi gerektiği kanısındadır.

139. Başvuran Süleyman Bayi'nin şikâyetlerinin yalnızca, yaralandığı iddiasına dayanması sebebiyle, başvurunun kendisiyle alakalı olan kısmı reddedilmelidir. Mahkeme, Mehmet Benzer'in iki erkek kardeşinin öldürülmesine ilişkin olarak öne sürdüğü şikâyetleri incelemeye devam edecektir.

E. Sonuç

140. Mahkeme, Sözleşme'nin 2, 3 ve 13. maddeleri uyarınca geriye kalan otuz beş başvuranın (Hatice Benzer, Ahmet Benzer, Mehmet Benzer, Zeynep Kalkan, Durmaz Kalkan, Basri Kalkan, Asker Kalkan, Mehmet

Kalkan, Abdullah Borak, Sabahattin Borak, Şahin Altan, Abdulhadi Oygur, Abdullah Oygur, Taybet Oygur, Halime Başkurt, Hatice Başkurt, Ahmet Yıldırım, Selim Yıldırım, Felek Yıldırım, Hacı Kaçar, Kasım Kıracı, İbrahim Kıracı, Hasan Bedir, Hamit Kaçar, Sadık Kaçar, Osman Kaçar, Halil Kaçar, Ata Kaçar, Yusuf Bengi, Abdurrahman Bengi, Ahmet Bengi, İsmail Bengi, Reşit Bengi, Mustafa Bengi ve Mahmut Erdin) otuz üç akrabasının (Mahmut Benzer, Ali Benzer, Nurettin Benzer, Ömer Benzer, Abdullah Benzer, Çiçek Benzer, Ayşe Benzer, Ömer Kalkan, İbrahim Borak, Ferciye Altan, Hacı Altan, Kerem Altan, Mahmut Oygur, Ayşi Oygur, Adil Oygur, Elmas Yıldırım, Şerife Yıldırım, Melike Yıldırım, Şaban Yıldırım, İrfan Yıldırım, Hunaf Yıldırım, Huhi Kaçar, Şemsihan Kaçar, Ahmet Kaçar, Şiri Kaçar, Şehriban Kaçar, Hazal Kıracı, Zahide Kıracı, Fatma Bedir, Ayşe Bengi, Huri Bengi, Fatma Bengi ve Asiye Erdin) öldürülmelerine ilişkin olarak öne sürdükleri şikâyetlerle birlikte; Cafer Kaçar, Mehmet Aykaç ve Fatma Coşkun tarafından öne sürülen, kendi yaralanmalarına şikâyetlerin, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a bendi anlamı dâhilinde açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kaydetmektedir. Mahkeme ayrıca, kabul edilemezliğe ilişkin olarak herhangi bir gerekçe bulunmadığını belirtmektedir. Bu nedenle bu şikâyetlerin kabul edilebilir olduğu beyan edilmelidir.

141. Bu kararın sonraki bölümlerinde “başvuranlar” ifadesine ilişkin olarak yapılacak atıflarda, bir önceki paragrafta isimleri geçen otuz sekiz başvuran anlaşılabilecek olup; şikâyetleri tamamen reddedilen üç başvuran Adil Bengi, Mahmut Bayı ve Süleyman Bayı, başvuranların arasından çıkarılacaktır (bk. 103 ve 139. paragraflar).

II. SÖZLEŞME’NİN 2. VE 13. MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

142. Başvuranlar, birçok akrabalarının ölümüne ve kendilerinin yaralanmasına sebep olan, yaşadıkları köylerin rastgele bombalanması olayının ve bombalama ile ölüm olaylarına yönelik olarak soruşturma yürütülmemesinin, Sözleşme’nin 2 ve 13. maddelerini ihlal ettiği hususunda şikâyetle bulunmuşlardır.

143. Mahkeme ilk olarak Hükümet’in, olayda hayatını kaybetmeyen ancak yaralanan başvuranlara (Cafer Kaçar, Mehmet Aykaç ve Fatma Coşkun) ilişkin olarak, Sözleşme’nin 2. maddesinin uygulanmasına itiraz etmediğini kaydetmektedir (bk. yukarıda paragraf 137). Her şekilde, başvuranların köylerine bir saldırı yapıldığı ve bu saldırının ölüme ve yıkıma sebep olduğuna şüphe yoktur. Bu üç başvuranın yaralanmalarına neden olan saldırı son derece şiddetli bir saldırı olup, birçok kişinin gelişigüzel bir biçimde hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Bu üç başvuranın şans eseri sağ kalmaları, hayatlarının tehlike altına girmediği anlamına gelmemektedir. Bu nedenle Mahkeme, saldırının bu üç başvuran üzerinde yol açtığı riskin, bu başvuranların şikâyetlerinin Sözleşme’nin 2. maddesi kapsamında incelenmesini gerektirmesinden memnuniyet duymaktadır (bk. *Makaratzis / Yunanistan* [BD], No. 50385/99, prg. 52 ve 55, AİHM 2004-XI; *Osman / Birleşik Krallık*, 28 Ekim 1998, prg. 115-122, *Derlemeler* 1998-VIII; *Yaşa / Türkiye*, 2 Eylül 1998, prg. 92-108, *Derlemeler* 1998-VI).

144. Mahkeme ayrıca, tüm başvuranların şikâyetlerini, Sözleşme’nin yalnızca 2. maddesi açısından incelemenin makul olacağı kanaatindedir. Sözleşme’nin 2. maddesi aşağıdaki şekildedir:

“1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

- a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;
- b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;
- c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması”

A. Tarafların görüşleri

1. Başvuranlar

145. Başvuranlar, davalı Devletin silahlı kuvvetlerine ait uçaklarla yapılan bombalama eyleminin; başvuranların köy korucusu olmayı reddetmelerinden ve yetkililerin, başvuranların PKK üyelerine lojistik destek sağladıklarına ilişkin şüphelerinden ötürü onları cezalandırmak amacıyla gerçekleştirildiğini beyan etmişlerdir.

146. Başvuranlar ayrıca Hükümet’in, bu hikâyenin tazminat almak amacıyla uydurulduğuna ilişkin iddialarını, ciddiye almadıklarını ifade etmişlerdir. Başvuranlar gerçekleşen olayın bir komplo teorisi olmadığını; Türkiye’nin yakın tarihinde gerçekleşen, çok sayıda insanın hayatını kaybettiği en ciddi insan hakları ihlallerinden biri olduğunu belirtmişlerdir. Başvuranlara göre, bu itibarla; son derece önemli olan bu davanın, hak ettiği şekilde ciddiyetle ele alınması ve incelenmesi gerekmektedir.

147. Başvuranlar; Hükümet’in görüşlerini, verdikleri ifadelere dayandığı kişilerin, köy korucusu olarak çalıştıklarını, PKK’ya karşı kin güttüklerini ve bombalanan iki köyün herhangi birinde yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Başvuranlar ayrıca, köylerinin havadan bombalandığına dair iddialarının, görgü tanıklarının verdikleri ifadelerle ve uçuş kayıt defteriyle desteklendiğini ileri sürmüşlerdir.

2. Hükümet

148. Hükümet görüşlerinde, 2008 yılında bazı köylülerden alınan ifadeleri özetlemiş (bk. yukarıda paragraflar 66 – 68 ve 75-76) ve bu tutarlı ifadelere göre, başvuranların hava bombardımanına ilişkin iddialarının temelden yoksun olduğunu beyan etmiştir. Hükümet'e göre avukatları başvuranlara, tazminat alabilmeleri amacıyla, havadan bombalı saldırı yapıldığını iddia etmeleri yönünde tavsiyede bulunmuştur.

149. Hükümet'e göre yukarıda belirtilen ifadeler, köylülerin Nevruz Bayramını kutlamayı kabul etmemelerinden dolayı, PKK üyelerinin başvuranların köylerine saldırdıklarını ve akrabalarını öldürdüklerini göstermiştir. Başvuranların köyleri, PKK eylemlerinin yoğunlukta olduğu bir alanda bulunmaktadır.

150. Hükümet ayrıca Dicle Üniversitesi Hastanesi yetkililerinin, ölenlerden veya yaralananlardan hiçbirinin bu hastanede tedavi edilmediğini doğruladığını ve ölü muayene raporuna göre, Zahide Kırac'ın ateşli bir silahla öldürülmediğini ifade etmiştir.

151. Hükümet'e göre başvuranların iddialarına yönelik olarak etkin bir soruşturma yürütülmüş; adli makamlar bu hususta önemli girişimlerde bulunmuşlardır. Savcıların, köyleri PKK üyelerinin bombaladığına yönelik olarak 1994 ve 1996 yıllarında vardığı sonuçların; bazı tanık ifadelerine dayandırıldığı Hükümet tarafından beyan edilmiştir.

152. Hükümet'e göre, PKK üyelerinin bahsedilen alanda yoğun şekilde yer almalarından dolayı, 2008 yılına kadar köyleri ziyaret etmek mümkün olmamıştır. 2008 yılında birkaç jandarma köyleri ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sonucunda hazırlanan rapora göre; olayın üzerinden uzun zaman geçmesinden dolayı herhangi bir delile rastlayamadıklarını ve bu süreç içerisinde bölgede bazı silahlı çatışmaların yaşandığını kaydetmişlerdir.

153. Hükümet'e göre soruşturma kapsamında, görgü tanıkları ve mağdurlardan bazılarının ifadeleri alınmıştır. Hükümet, bazı görgü

tanıklarının savcılara, bir helikopterin ve birkaç uçağın geldiğini söylemelerine rağmen; savcıların bu tanıkların gördükleri uçak ve helikopterlerin türünü tanımlayamadıklarını ifade etmiştir. Ayrıca Hükümet'e göre, görgü tanıklarının ifadeleri, 26 Mart 1994 tarihinde Şırnak bölgesinden uçak geçmediğini belirten 2. Hava Kuvvetleri Komutanlığı'ndan alınan yanıtla çürütülmüştür.

B. Sözleşme'nin 38. maddesi ve Mahkeme'nin çıkarımları

154. Yukarıda belirtildiği üzere, uçuş kayıt defteri ve Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan beraberindeki yazı (bk. yukarıda paragraf 83) başvurular tarafından Mahkeme'ye 27 Haziran 2012 tarihinde sunulmuştur. Bu tarih, Hükümet'in başvurunun kabul edilebilirliği ve esası hakkındaki görüşlerini ilettiği ve başvuruların da bunlara yanıt verdiği tarihten çok sonradır.

155. Mahkeme 5 Temmuz 2012 tarihinde Hükümet'e, uçuş kayıt defteri ve beraberindeki yazıyı ileterek Hükümet'ten bunlara ilişkin görüş bildirmesini istemiştir. Hükümet buna yanıt olarak, 11 Eylül 2012 tarihinde, Mahkeme'ye bir mektup göndermiş ve şunu belirtmiştir: "... Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı, başvurular tarafından öne sürülen iddialar ve sunulan belgeler hakkında bir soruşturma başlatmış olup, bu soruşturma halen devam etmektedir".

156. Mahkeme ilk olarak Hükümet'in, uçuş kayıt defterinin güvenilirliği ve içeriğinin doğruluğu hakkında itirazda bulunmadığını gözlemlemektedir. İkinci olarak ise Hükümet'in, kendisinin veya soruşturma makamlarının bu uçuş kayıt defterinden habersiz olduklarını ileri sürmediğini gözlemlemektedir. Ancak başvurunun Hükümet'e tebliğ edildiği 2009 yılında, Mahkeme tarafından Hükümet'ten açık bir şekilde soruşturma dosyasının tamamının talep edilmesine rağmen, Hükümet görüşleriyle birlikte bu uçuş kayıt defterini sunmamış ve görüşlerinde bu tür bir kayıt

defterinin varlığından bahsetmemiştir. Hükümet sunduğu görüşte bunun yerine, başvuranların hava bombardımanı hakkındaki iddialarını kanıtlayacak bilgi bulunmadığını ileri sürmüştür. Ayrıca bazı Hava Kuvvetleri Komutanlarının, gerçeğe aykırı bir şekilde, o gün içerisinde bölgede herhangi bir eylem gerçekleşmediğini belirttikleri resmi yazılara dayanmıştır (bk. yukarıda paragraflar 55, 79 ve 80).

157. Mahkeme, Sözleşme kapsamında görülen davaların her durumda, “iddia eden ispatla yükümlüdür (*affirmanti incumbit probatio*)” ilkesinin sıkı bir şekilde uygulanması için elverişli olmadığını yinelemektedir. Başvuranların devlet görevlilerini, Sözleşme kapsamındaki haklarını ihlal etmekle suçladıkları bu gibi davalarda; belirli örneklerde, yalnızca davalı devletin bu iddiaları doğrulayan veya çürüten bilgilere erişimi vardır. Hükümet’in elinde bulunan bu tür bir bilgiyi yeterli bir açıklama olmaksızın iletmemesi, davalı Devlet’in Sözleşme’nin 38. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerine riayet etmesi konusunda olumsuz bir etki bırakabilir. Bu durum aynı zamanda, iddiaların sağlam bir temele dayandığı sonucuna varılmasına da sebep olabilir (bk. yukarıda anılan, *Timurtaş*, prg. 66).

158. Ayrıca Mahkeme’nin yerleşik içtihatlarına göre, başvuranın haklı gibi görünen bir dava açması ve Hükümet’in başvuranların iddialarına yanıt olarak, Mahkeme’nin gerçekleri tespit etmesi için önemli belgeler sunmaması halinde; Hükümet’in elinde bulundurduğu belgelerin neden başvuranın iddialarını doğrulayamayacağını kesin olarak kanıtlama ya da söz konusu olayların meydana geliş biçimi hakkında tatmin edici ve inandırıcı bir açıklama yapma, Hükümet’in sorumluluğundadır. Hükümet’in bunu yerine getirmemesi halinde Sözleşme’nin 2. ve/veya 3. maddesi kapsamında ihlal ortaya çıkacaktır (bk. *Akkum ve Diğerleri / Türkiye*, No. 21894/93, prg. 211, AİHM 2005-II (alıntılar); *Toğcu / Türkiye*, No. 27601/95, prg. 95, 31 Mayıs 2005; ve yukarıda anılan *Varnava ve Diğerleri*, prg. 184).

159. Bu nedenle, Devletlerin başvurulara ilişkin olarak uygun ve etkin incelemeler yapılmasına olanak tanımak amacıyla gereken tüm kolaylıkları sağlaması; Sözleşme'nin 34. maddesi kapsamında yürütülen bireysel başvuru sisteminin etkin bir biçimde işleyişi açısından oldukça önemlidir (yukarıda anılan, *Timurtaş*, prg. 66).

160. Mahkeme birçok kararda, davalı Hükümetlerin soruşturma dosyasının tamamını Mahkeme'ye sunmayarak (yukarıda anılan, *Tanış ve Diğerleri*, prg. 164) ve önemli belgeleri Mahkeme'den saklayarak; Sözleşme'nin 38. maddesi kapsamında yer alan, Mahkeme'nin gerçekleri tespit etme görevini yapması için gereken kolaylıkları sağlamaya ilişkin yükümlülüklerini yerine getiremediklerine karar vermiştir (bk. yakın geçmişteki, *Janowiec ve Diğerleri / Rusya* [BD], No. 55508/07 ve 29520/09, prg. 202-216, 21 Ekim 2013; ayrıca bk. *Yasin Ateş / Türkiye*, No. 30949/96, §§84-87, 31 Mayıs 2005; *Kişmir / Türkiye* No. 27306/95, prg. 77-80, 31 Mayıs 2005; *Koku / Türkiye*, No. 27305/95, prg. 103-109, 31 Mayıs 2005; yukarıda anılan *Toğcu*, prg. 77-87; *Süheyla Aydın / Turkey*, No. 25660/94, prg. 137-143, 24 Mayıs 2005; yukarıda anılan, *Akkum ve Diğerleri*, prg. 185-190).

161. Mevcut davada Mahkeme, Hükümet'in uçuş kayıt defterini Mahkeme'ye sunmamasına ilişkin olarak herhangi bir açıklama yapmadığını gözlemlemektedir. Mahkeme davalı Hükümetlerin, Mahkeme tarafından ele alınan davalarda yapacakları işbirliğinin önemini göz önünde bulundurarak; Türk Hükümeti'nin, Sözleşme'nin 38. maddesi kapsamında yer alan, Mahkeme'nin gerçekleri tespit etme görevini yapması için gereken kolaylıkları sağlamaya ilişkin yükümlülüğünü yerine getiremediğini tespit etmiştir. Mahkeme ayrıca İçtüzüğü'nün 44C maddesinin 1. fıkrası uyarınca; Hükümet'in yükümlülüğünü yerine getirmemesinden, uygun gördüğü şekilde çıkarım yapabileceği kanaatindedir (ayrıca bk. yukarıda anılan *Timurtaş*, prg. 66-67).

C. Mahkeme'nin olaylar hakkındaki değerlendirmesi

162. Mahkeme Sözleşme'nin yaşama hakkını güvence altına alan ve ölüm olayının haklı gerekçelere dayandırılabilmesi koşulları belirleyen 2. Maddesinin, dışına çıkılmasına kesinlikle izin verilmeyen en temel Sözleşme haklardan biri olduğunu yinelemektedir. Aynı zamanda Sözleşme'nin 3. maddesiyle birlikte, Avrupa Konseyi'ni oluşturan demokratik toplumların en temel değerlerinden birini içermektedir. Ölüm olayının haklı gerekçelere dayandırılabilmesi koşulları bu nedenle, en iyi şekilde açıklanmalıdır. İnsanların korunmasına yönelik bir araç olan Sözleşme'nin hedefi ve maksadı; Sözleşme tarafından sunulan güvencelerin uygulanabilir ve etkin hale gelebilmesi için, 2. maddenin yorumlanarak uygulanmasını gerektirir (bk. *McCann ve Diğerleri / Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995, prg. 146-147, Seri A No. 324).

163. Sözleşme'nin 2. maddesi bütünüyle değerlendirildiğinde, yalnızca kasten öldürme olaylarını içermediği görülmektedir. 2. madde aynı zamanda, kasıtsız olarak ölüm olayıyla sonuçlanabilecek, "güç kullanımına" izin verilen durumları da kapsamaktadır. Ancak, öldürücü gücün kasıtlı olarak kullanılması, bu gücün gerekliliğine ilişkin değerlendirme yapılırken dikkate alınması gereken etkenlerden biridir. Güç kullanımı, (a) ve (c) arasındaki bentlerde belirtilen hedeflerden bir ya da birkaçının yerine getirilmesi amacıyla, "mutlak zorunlu olanı" aşmamalıdır. Bu koşul, Devletin gerçekleştirdiği eylemin, Sözleşme'nin 8, 9, 10 ve 11. maddelerinin 2. paragrafları kapsamında demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı belirlenirken; normal olarak uygulanandan daha katı ve zorlayıcı bir kriterin benimsenmesi gerektiğini belirtmektedir. Sonuç olarak kullanılan güç, izin verilen hedeflerin yerine getirilmesiyle katı şekilde orantılı olmalıdır (*aynı kararda*, prg. 148-149).

164. Ayrıca, Devlet yetkilileri tarafından öldürücü gücün kullanılmasının hukuka uygun olup olmadığını inceleyen bir usul bulunmaması durumunda,

Devlet görevlilerinin keyfi olarak öldürme eylemlerinin yasalarla yasaklanması uygulamada etkin olmayacaktır. Mahkeme'nin yerleşmiş içtihatlarına göre, Sözleşmenin 2. maddesi uyarınca yaşam hakkının güvence altına alınması yükümlülüğü, Devletin, 1. madde kapsamındaki “Sözleşmede düzenlenen hak ve özgürlükleri kendi egemenlik alanı içinde bulunan herkes için güvence altına alma” görevi ile birlikte düşünüldüğünde, bir kişinin devlet görevlileri tarafından güç kullanımı sonucu öldürülmesi, etkili bir soruşturma yapılmasını zımnen gerektirmektedir (*aynı kararda*, prg. 161).

165. Mahkeme başvuruların şikâyetlerini, önceki paragraflarda yer alan ilkeler ışığında inceleyecektir.

1. Başvuruların köylere yönelik olarak gerçekleştirilen saldırı

166. Mahkeme, köylere PKK üyelerinin saldırdığını ileri süren Hükümet'in; 2008 yılında bazı köylülerden alınan ifadelere, 1994 ve 1996 yıllarında sivil savcılar ve 2006 yılında askeri savcı tarafından verilen görevsizlik kararlarına atıfta bulunmak dışında, beyanlarını destekleyecek herhangi bir delile dayanmadığını gözlemlemektedir. Hükümet'in beyanları, PKK üyelerinin silahlarından ateşlenmiş olabilecek mermi, boş mermi kovanı veya havan mermileri gibi başka delillerle de desteklenmemektedir. Bu bağlamda Mahkeme Hükümet'in, Zahide Kırac'ın cesedi üzerinde yapılan ölü muayene işlemi sonrasında hazırlanan rapora atıfta bulunmasının; Hükümet'ten ziyade, başvuruların olayları anlatış şeklini desteklediği görüşündedir. Zira ölü muayene raporu, Zahide Kırac'ın cesedinde ateşli silahın neden olabileceği herhangi bir yaralanma bulgusunun olmadığını doğrulamaktadır.

167. Mahkeme, Hükümet'in dayandığı ifadelerin; iki köyde de ikamet etmemelerinden ve olay sırasında başka yerde olmalarından dolayı, çoğu olaylara tanık olmamış kişilerce verildiğini kaydetmektedir (bk. yukarıda paragraflar 66, 67 ve 76). Bu kişiler tarafından yetkililere verilen ifadeler bu

nedenle, yalnızca söylentilere dayalıdır. Ayrıca, köylülerin çoğunun ifadeleri silahlı kuvvetler mensuplarınca alınmış olup, savcı gibi bağımsız adli merciler tarafından alınmamıştır.

168. Bu nedenle Mahkeme, olaylara tanık olmayan kişilerin ifadelerinin neden alındığını ve Hükümet'in büyük ölçüde bu ifadelere neden dayandığını anlayamamakla birlikte; bu kişilerin seçilmesinin, soruşturma makamlarının gerçek niyetleri hakkında kaygı yarattığı kanısındadır (bk. bu *davaya uygulandığı ölçüde, Menteş ve Diğerleri / Türkiye*, 28 Kasım 1997, prg. 91, *Derlemeler 1997-VIII*). Askeri yetkililer tarafından düzenlenen benzer ifade tutanaklarında; bu kişilerin, köylere PKK üyelerinin saldırdığını ve başvuranları temsil eden avukatın öne attığı, saldırıyı hava kuvvetlerinin gerçekleştirdiği iddiasının devletin adını karalama amacını taşıdığını belirttikleri yönünde alıntılar yapılmıştır (bk. yukarıda paragraflar 66-68 ve 75).

169. Bu köylülerin, başvuranların yasal temsilcisinin başvuranlara sağladığı avukatlık yardımına ilişkin görüşlerini davalı Hükümet'in de paylaştığını (bk. yukarıda paragraflar 20 ve 148) kaydeden Mahkeme; başvuranların, Hükümet görüşlerinin üslubu hakkındaki şüpheleriyle mutabık olmakla birlikte (bk. yukarıda paragraf 146), mevcut durumda olduğu gibi bu tür ciddi davalarda, Hükümet'in zaten yetersiz olan görüşlerinin büyük bir bölümünü bu hususa yönlendirmesini samimiyetsiz bulmaktadır.

170. Mahkeme Hükümet'in, ifadelerine dayandığı kişilerden yalnızca birinin, olay tarihinde iki köyden birinde olduğunu iddia ettiğini kaydetmektedir. Mehmet Belçi, PKK üyelerinin köye geldiklerini, roket güdümlü el bombaları attıklarını ve köylülere ateş açtıklarını iddia etmiştir. Bu kişiye göre, PKK'nın sivil kolu, hava bombardımanına ilişkin iddialar üretmekteydi (bk. yukarıda paragraf 68). Mahkeme bu kişinin, Devlet tarafından köy korucusu olarak görevlendirildiğini gözlemlemektedir. Bu nedenle Mahkeme bu kişinin bağımsızlık ve tarafsızlığının tartışmaya açık

olduğunu ve verdiği ifadenin belirleyici olarak görülemeyeceğini düşünmektedir. Esasında kendisi, olay günü iki köyden birinde olduğu iddia edilen ve uçaklardan ziyade PKK üyelerinin bu bombalı saldırıyı gerçekleştirdiğini söyleyen tek şahıstır.

171. Hükümet'in tüm görüşünü, verdikleri ifadelere dayandırdığı yukarıda bahsedilen kişilerin aksine; başvuranlar da dâhil olmak üzere, söz konusu iki köyde yaşayan köy halkı yetkililere birçok kez köylerinin uçakla bombalandığını söylemişlerdir (bk. diğerlerinin yanı sıra, yukarıdaki 46-50, 52, 69 ve 77. paragraflar). Bazı savcılar köy halkının verdiği ifadeleri ciddiye alarak, silahlı kuvvetlerin bombalama olayından sorumlu olduğu sonucuna varmışlardır ve dosyayı askeri savcıya havale etmişlerdir (bk. yukarıdaki 43 ve 53. paragraflar).

172. Yukarıda belirtildiği üzere Hükümet, görüşlerini desteklemek amacıyla, Şırnak Cumhuriyet Savcısı'nın PKK üyelerinin köylere saldırdığına ilişkin olarak, 1994 ve 1996 yıllarında vardığı sonuçlara da atıfta bulunmuştur (bk. yukarıda paragraflar 31 ve 36). Ancak, Hükümet'in öne sürdüğünün aksine, dosyada savcının vardığı sonuçları tam olarak hangi bilgilere dayandırdığına ilişkin herhangi bir belge bulunmadığı kaydedilmelidir. Bu kararların alınması sırasında soruşturma dosyalarında, PKK üyelerinin saldırıları gerçekleştirdiğine dair iddiaları içeren tek bir belge dahi bulunmamaktaydı. Esasında, Şırnak Cumhuriyet Savcısı'nın vardığı sonuçların dışında; verdiği kararlar da, saldırılara PKK'nın karıştığını kanıtlayan gerekçeler içermemektedir.

173. Askeri savcının 2006 yılında verdiği kararın, Hükümet'in öne sürdüğü senaryoyu desteklediği düşünüldüğünde; Mahkeme, savcının kararının iki gerekçeye dayandığını gözlemlemektedir. Bu gerekçelerden ilki, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın askeri savcıya, başvuranların köyleri üzerinde herhangi bir hava faaliyeti gerçekleşmediğine (bk. yukarıda paragraf 55) yönelik olarak sunduğu bilgidir. İkinci gerekçe ise, başvuranların, köylerini bombalayan uçakların türünü ve markasını teşhis

edememeleridir (bk. yukarıda paragraf 52). Askeri savcının gerçekleştirmiş olduğu soruşturmanın, başvuruların iddialarına yönelik olarak yürütülen soruşturmanın etkinliği değerlendirilirken aşağıda incelenecek olmasına rağmen (bk. aşağıda paragraflar 186-198); Mahkeme bu aşamada, savcının soruşturmayı sonlandırırken dayandığı bu iki gerekçe hakkında yorum yapılmasının önemli olduğu kanaatindedir.

174. Uçuş kayıt defterinde yer alan bilgiler göz önüne alındığında Mahkeme, askeri savcının dayandığı ilk gerekçenin, Hava Kuvvetleri Komutanlığı tarafından verilen yanlış bilgiye dayalı olduğunu ve bu itibarla, Mahkeme tarafından kabul edilebilir olarak değerlendirilemeyeceğini gözlemlemektedir. İkinci gerekçeye ilişkin olarak ise Mahkeme başvurularla aynı şekilde (bk. yukarıda paragraf 59); yabancı bir askeri uçağın Türk hava sahasına girmesi, iki köyü bombalaması ve fark edilmeden ayrılması veya büyük bombalar atabilecek kapasitedeki sivil bir uçağın geniş çaplı bir yıkım yaratarak fark edilmeden ayrılmasına ilişkin varsayımların mantıksız olduğunu düşünmektedir. Ayrıca askeri savcının; askeri havacılık hakkında herhangi bir uzman bilgisine sahip olmayan köylülerin, saatte yüzlerce kilometre hızla köylerinin tepesinde uçan savaş uçağının türünü ve markasını tespit edememelerinin doğal olduğunu düşünemediği anlaşılmaktadır.

175. Mahkeme, yukarıdakiler ışığında, askeri savcının vardığı sonuçlara önem atfedememekle birlikte, bu sonuçların Hükümet'in görüşlerini desteklediği kanısında değildir.

176. Şırnak Cumhuriyet Savcısı'nın 1994 ve 1996 yıllarında, askeri savcının ise 2006 yılında vardığı sonuçların aksine; Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcısı ve Şırnak'ta bulunan bir başka savcı, sırasıyla 19 Ekim 2004 ve 15 Haziran 2005 tarihlerinde, soruşturma dosyaları ve görgü tanığı ifadeleri temelinde, köylerin PKK üyeleri tarafından değil uçaklar tarafından bombalandığını sabit bulmuştur (bk. yukarıda paragraflar 43 ve 53). Başvuru Hükümete tebliğ edildiğinde Mahkeme Hükümet'i, 2004 ve 2005

yıllarında iki savcının vardığı sonuçların başvuruların iddialarını destekleyip desteklemediği hususu hakkında detaylı şekilde inceleme yapmaya davet etmiştir, ancak Hükümet bu talebi yerine getirmemiştir.

177. Başvuruların hava bombardımanına ilişkin iddialarına bir başka destek, Şırnak Jandarma Komutanı tarafından 14 Kasım 1997 tarihinde hazırlanan yazıda bulunabilir. Bu yazıda Komutan Şırnak Valiliği’ni, valiliğin başvuruların hayatını kaybeden akrabaları hakkındaki bilgi talebine yanıt olarak; jandarmanın gerçekleştirdiği soruşturmaya göre, Sayın Oygur’un ve tüm aile fertlerinin “Kuşkonar köyüne yönelik gerçekleştirilen hava bombardımanı sırasında” öldürüldüklerini ve oraya gömüldüklerini bildirmiştir (bk. yukarıda paragraf 38).

178. Hükümet uygunluk hususunu netleştirmeksizin görüşlerinde, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı’nın Dicle Üniversitesi Hastanesi’nden bulunduğu talep ve hastanenin bu talebe yanıt olarak sunduğu bilgiye atıfta bulunmuştur. Bu bilgiye göre, yaralıların veya ölenlerin hiçbirisi Mart ve Haziran 1994 tarihleri arasında bu hastanede tedavi altına alınmamıştır (bk. yukarıda paragraf 81-82). Eğer Hükümet’in bu yazışmaya atıfta bulunması, 26 Mart 1994 tarihinde iki köyde hiç kimsenin yaralanmadığı veya hayatını kaybetmediği anlamına gelmekteyse; Mahkeme, yaralıların Dicle Üniversitesi Hastanesi’nde değil, Cizre, Şırnak ve Mardin hastanelerinde tedavi edildiğine dikkat çekmek istemektedir (bk. yukarıda paragraflar 24-25 ve 30).

179. Mahkeme, Hükümet’in Sözleşme’nin 38. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerini ihlal ederek Mahkeme’ye sunmadığı uçuş kayıt defterini ve yukarıda özetlenen (bk. paragraflar 83-84) yazıyı incelemiştir (bk. yukarıda paragraf 161). Mahkeme ilk olarak, Hükümet’in Mahkemeye uçuş kayıt defterini sunmamasından ve ikinci olarak -uçuş kayıt defterinin varlığının farkında olması gerekirken- köylerin PKK tarafından bombalandığına ilişkin olarak dile getirdiği görüşünden, uçuş kayıt defterinin doğrudan başvuruların iddiaları ile ilgisi olan önemli bir delil

olduğunun anlaşıldığı kanısındadır. Esasında Mahkeme'ye, elinde bulundurduğu belgelerin neden başvuranların iddialarını destekleyemeyeceğini gösterme görevi bulunan Hükümet (bk. yukarıda paragraf 158 ve burada atıfta bulunulan davalar), bunu gerçekleştirmemiş ve uçuş kayıt defterinin delil niteliği hakkında itirazda bulunmamıştır.

180. Mahkeme, Koçağılı Köyünün Şırnak ilinin batısından tam olarak on deniz mili uzaklıkta bulunduğunu kaydetmektedir. Kuşkonar Köyü ise Şırnak'ın kuzeybatısından yaklaşık on deniz mili uzaklıkta yer almaktadır. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, uçuş kayıt defterinin beraberindeki yazısında, "Şırnak'ın batısı ve kuzeybatısına on deniz mili uzaklıktaki yerlerde" uçuş faaliyetlerinin gerçekleştiğini doğrulamıştır.

181. Ayrıca, uçakların hedeflere varış zamanlarını 11.00 ve 11.20 olarak gösteren kayıt defterindeki girişler; yerel yargılamaların devam ettiği süreçte, sabahın geç saatlerinde köylerinin bombalandığını ileri süren başvuranların beyanlarını desteklemektedir (bk. yukarıda paragraflar 9 ve 50).

182. Son olarak, savaş uçaklarının taşıdığı bombalar -227 kilogram MK82s ve 454 kilogram MK83s- (bk. yukarıda paragraf 84) başvuranların ve bazı görgü tanıklarının köye atılan bombaların masa kadar büyük olduğuna ilişkin iddialarını doğrulamaktadır (bk. yukarıda paragraflar 10 ve 50).

183. Mahkeme yukarıdakiler ışığında; uçuş kayıt defterinin, başvuranların iki köyün Türk Silahlı Kuvvetlerine ait asker uçaklar tarafından bombalandığı ve bunun sonucunda başvuranların yakınlarından otuz üç kişinin hayatını kaybettiği ve üç başvuranın da yaralandığına ilişkin iddialarına destek verdiğini tespit etmiştir.

184. Mahkeme Hükümet'in görüşlerinin, başvuranların köylerinin uçaklarla bombalandığını inkâr etmekle sınırlı kaldığını ve öldürme eylemlerinin Sözleşme'nin 2. maddesinin 2. fıkrası kapsamında haklı gerekçelere dayandığını ileri sürmediğini gözlemlemektedir. Her şekilde

Mahkeme, sivillerin ve köylerinin havadan rastgele bombalanmasının demokratik bir toplumda kabul edilemeyeceği kanaatindedir (bk. *Isayeva / Rusya*, No. 57950/00, prg. 191, 24 Şubat 2005). Ayrıca bu durumun, Sözleşme'nin 2. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen güç kullanımını düzenleyen gerekçelerden herhangi biriyle veya uluslararası insani hukukun alışılmış kurallarıyla yahut silahlı çatışmalarda güç kullanımını düzenleyen uluslararası antlaşmalardan herhangi biriyle bağdaştığı söylenemez (bk. yukarıda paragraf 89).

185. Mahkeme yukarıdakiler ışığında, başvuranların otuz üç akrabasının (Mahmut Benzer, Ali Benzer, Nurettin Benzer, Ömer Benzer, Abdullah Benzer, Çiçek Benzer, Ayşe Benzer, Ömer Kalkan, İbrahim Borak, Ferciyeye Altan, Hacı Altan, Kerem Altan, Mahmut Oygur, Ayşi Oygur, Adil Oygur, Elmas Yıldırım, Şerife Yıldırım, Melike Yıldırım, Şaban Yıldırım, İrfan Yıldırım, Hunaf Yıldırım, Huhi Kaçar, Şemsihan Kaçar, Ahmet Kaçar, Şiri Kaçar, Şehriban Kaçar, Hazal Kırac, Zahide Kırac, Fatma Bedir, Ayşe Bengi, Huri Bengi, Fatma Bengi ve Asiye Erdin) öldürülmesi ve başvuranlar Cafer Kaçar, Mehmet Aykaç ve Fatma Coşkun'un yaralanması sebebiyle, Sözleşme'nin 2. maddesinin esas bakımından ihlal edildiğini tespit etmiştir.

2. Saldırılarına yönelik olarak yürütülen soruşturma

186. Yukarıda özetlenen soruşturma dosyası incelendiğinde (bk. yukarıda paragraflar 21-87), bombalama olayına ilişkin soruşturmanın tamamen yetersiz olduğu ve birçok önemli adımın atlanmış olduğu görülmektedir. Etkinliği, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamındaki usuli yükümlülük açısından değerlendirilebilecek olan somut adımların mevcut olmamasından dolayı; Mahkeme'nin, başvuranların soruşturmanın yetersizliği iddiaları hakkındaki incelemesi, soruşturmadaki başarısızlıklara dikkat çekmekle sınırlı kalacaktır.

187. Mahkeme, Şırnak Cumhuriyet Savcısı'nın 26 Mart 1994 tarihinde iki köyün havadan bombalanması hakkında aynı gün bilgi sahibi olduğunu gözlemlemektedir. Savcı aynı zamanda, üç yaşındaki Zahide Kırac'ın ölü muayenesinde de hazır bulunmuştur. Otuz sekiz kişni hayatını kaybettiği bu soruşturmada gerçekleştirilen tek ölü muayene işlemi Zahide Kırac'a aittir (bk. yukarıda paragraf 25). Aynı savcı jandarmaya, Zahide Kırac'ın öldürülmesi olayına ve bir gazete tarafından yayımlanan, hava bombardımanı iddialarına yönelik araştırma yapma talimatı vermiştir (bk. yukarıda paragraflar 25 – 26).

188. Kaldı ki savcılar, önemli delillerin emniyet altına alınma ihtimalinin yüksek olduğu, bombalama olayının hemen ardından soruşturma başlatmamışlardır. Örneğin hiçbir savcı, hava bombardımanının gerçekleştiği iddialarını doğrulamak amacıyla köylere gitmek için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Yukarıda belirtildiği üzere, Zahide Kırac dışındaki maktullerin cesetleri üzerinde otopsi işlemi gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca soruşturma makamları silahlı kuvvetler üyelerinin ifadelerini almamışlardır. Hatta tüm soruşturma süreci boyunca, silahlı kuvvetlerin bir üyesinin bile savcılar tarafından ifadesi alınmamıştır.

189. Şırnak Cumhuriyet Savcısı bir başka girişimde bulunmaksızın ve başka bilgiler elde etmeksizin, 7 Nisan 1994 tarihinde, köylerin PKK üyeleri tarafından bombalandığına karar vermiş (bk. yukarıda paragraf 31) ve dava dosyasını Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı'na havale etmiştir. Bu kararın ardından -savcı gibi silahlı kuvvetlerden bağımsız bir soruşturma yetkilisinden ziyade, jandarma, köylülerden birkaçının ifadelerini almıştır (bk. yukarıda paragraf 33 ve 35). Bu köylülerden alınan 8 Haziran 1994 tarihli son ifadenin ardından; Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı'nın görevsizlik kararı vererek, dava dosyasını Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığı'na iade ettiği 13 Mart 1996 tarihine kadar (yaklaşık iki yıl), soruşturmanın yürütülmesine ilişkin herhangi bir adım atılmadığı açıktır (bk. yukarıda paragraflar 33 ve 34).

190. Şırnak Cumhuriyet Savcısı, dava dosyasında yer alan bilgilerin eksik olmasına rağmen, 7 Ağustos 1996 tarihinde yeniden, saldırıyı PKK üyelerinin gerçekleştirdiğine kanaat getirmiş, bir başka görevsizlik kararı vermiş ve dosyayı Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'na göndermiştir (bk. yukarıda paragraf 36).

191. Savcıların yukarıda bahsedilen çıkarımları ve bazı savcıların jandarma ve polisler verdiğ i “PKK üyeleri tarafından gerçekleştirilen öldürme olaylarının” soruşturulması yönündeki açık talimatlar; savcılarının hiçbirinin, başvuranların köylerinde nelerin gerçekleşmiş olabildiğ i hakkında açık görüşlü olmadığını göstermektedir. Olayların gerçekleştiğ i süreçte Türkiye'nin güneydoğ usundaki genel durum bu yönde olduğ u için, savcılar aceleyle herhangi bir temele dayanmaksızın öldürme eylemlerinden PKK'nın sorumlu olduğ u kanısına varmışlardır.

192. Mahkeme askeri savcının yürüttüğ ü soruşturmanın da son derece yetersiz olduğ unu ve askeri yetkililere, başvuranların köylerinin üzerinden herhangi bir uçuş gerçekleşip gerçekleşmediğ ini sormakla sınırlı kaldığ ını gözlemlemektedir (bk. yukarıda paragraf 54). Yukarıda belirtildiğ i üzere, askeri savcı uçuş kayıtlarını kişisel olarak incelemeyi talep etmemiş ve yürüttüğ ü soruşturmada şüpheli durumunda olan silahlı kuvvetlerin iradesine bırakmıştır.

193. Bu bağlamda Mahkeme, askeri savcının ve sonrasında askeri mahkemenin soruşturma dosyasını başvuranların avukatına verme konusundaki isteksizliklerini ve avukata yalnızca “soruşturmayı tehlikeye düşürmeyecek” belgeleri verme hususundaki kararlarını kaydetmektedir (bk. yukarıda paragraf 57). Mahkeme, askeri soruşturma makamlarının soruşturma belgelerini başvuranlardan saklama girişimlerinin, etkin soruşturma yürütme yükümlölüğ ünün ihlal edildiğ i anlamına gelecek kadar ciddi olduğ u kanısındadır. Bu nedenle Mahkeme'ye göre, başvuranlar askeri savcının muhtemelen uçuş kayıt defterini içeren soruşturma dosyasına erişim sağlayabilselerdi, faillerin araştırılması açısından başarı ihtimalleri

artmış olacaktı. Mahkeme ayrıca, uçuş kayıt defterinin başvuranlardan gizli tutulmasının, soruşturmanın kamuya açık olarak yürütülmesini engellediğini değerlendirmektedir (bk. *Anık ve Diğerleri / Türkiye*, No. 63758/00, prg. 73-78, 5 Haziran 2007).

194. Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı, askeri savcının soruşturma dosyasını kendisine göndermesinin ardından, 5 Aralık 2007 tarihli yazısında, birçok kişinin ölümünü kapsayan bu davaya ait soruşturma dosyasında yalnızca bir kişinin ölü muayene raporunun yer alması ve köylerin ziyaret edildiğini gösteren herhangi bir belgenin bulunmaması hususunda duyduğu şaşkınlığı ifade etmiştir. Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı'nın mükerrer taleplerine rağmen, Şırnak'taki meslektaşı kendisiyle işbirliği yapmayı reddetmiştir. Ayrıca Şırnak Cumhuriyet Savcısı, birkaç kez, soruşturmaya ilişkin en basit işlemlerin dahi gerçekleştirilmesi için yönlendirilmek durumunda kalmıştır (bk. yukarıda paragraf 65).

195. Nihayet bir savcı, bombalama olayından yaklaşık on dört yıl sonra başvuranların köylerini ziyaret etmeye karar verdiğinde; silahlı kuvvetler savcıya, bu ziyaret sırasında kendisinin güvenliğini sağlayamayacaklarını söylemiştir (bk. yukarıda paragraf 78). Askerler köyleri kendileri ziyaret ettiğinde, geçen zaman nedeniyle delil tespit edememişlerdir (bk. yukarıda paragraf 73).

196. Sorumluların tespit edilmesi ve yargılanması için önemli bir unsur olan uçuş kayıt defteriyle ilgili olarak soruşturma yürütülmediği görülmektedir.

197. Başvuranların köylerinin Hava Kuvvetleri tarafından bombalandığını gösteren bilgi ve delillerin çokluğu göz önüne alındığında; Mahkeme, soruşturmanın yetersizliğinin, ulusal soruşturma makamlarının gerçeği tespit etme ve sorumluları cezalandırma konusundaki isteksizliklerinin bir sonucu olduğuna karar vermiştir.

198. Mahkeme yukarıdakiler ışığında, Hükümet'in iç hukuk yollarının tüketilmediği temeline dayanan ilk itirazını reddetmiş (bk. yukarıda paragraf

109) ve etkin bir soruşturma yürütülmemesi sebebiyle, Sözleşme'nin 2. maddesinin usul bakımından ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

III. SÖZLEŞME'NİN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

199. Başvuranlar ayrıca bombardıman sonucu ortaya çıkan terör, korku ve panik havasının Sözleşme'nin aşağıdakini öngören 3. maddesi anlamı dâhilinde insanlık dışı muameleyle eşdeğer olduğu konusunda şikâyetle bulunmuşlardır.

“Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

200. Başvuranlar, bombalama olayından sonra ulusal makamların köylerine gelip yardımda bulunmayı teklif etmediklerini beyan etmişlerdir. Başvuranlara göre, Kuşkonar Köyünde öldürülen kişiler, korku ve terör havası içinde, cenaze töreni yapılmaksızın gömülmek zorunda kalmış ve yaralıları komşu köylerde yaşayanların yardımıyla başvuranlar tarafından hastanelere götürülmüşlerdir. Ayrıca olayın ardından başvuranlar köylerini terk ederek kaçmak zorunda kalmışlardır. Ulusal makamlar ise yardımda bulunmamış ve bombalama olayı hakkında soruşturma gerçekleştirmemişlerdir.

201. Hükümet başvuranların savlarına karşı çıkarak, olayın silahlı kuvvetlerce gerçekleştirildiğini gösteren herhangi bir kanıt olmadığına ilişkin görüşünü yinelemiştir. Hükümet'e göre başvuranların köyleri geçmişte PKK saldırılarına maruz kalmıştır. Ayrıca Hükümet başvuranların, Devletin sorumlu olduğu hususunu ortaya atmak amacıyla, köylerin uçaklarla bombalandığı iddialarını uydurmaya zorlandıklarını beyan etmiştir.

202. Mahkeme ilk olarak, Sözleşme'nin 3. maddesinin, demokratik toplumların en temel değerlerini kapsadığını yinelemektedir. Bu madde,

içinde bulunulan koşullar ve mağdurun davranışları dikkate alınmaksızın, kesin suretle işkenceyi, insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleyi yasaklamaktadır (bk. örn, *Labita / İtalya* [BD], No. 26772/95, prg. 119, AİHM 2000-IV).

203. Bir ceza veya davranışın, “insanlık dışı” veya “aşağılayıcı” sayılması için, söz konusu güçlük veya aşağılanmanın, meşru muamele veya cezanın içinde kaçınılmaz olarak bulunan güçlük ve aşağılanma unsurunun ötesine geçmiş olması gerekir (bk. V. / *Birleşik Krallık* BD], No. 24888/94, prg. 71, AİHM 1999-IX). Muamelenin mağduru aşağılamak veya itibarını zedelemek amacını taşıyıp taşımadığı hususu, dikkate alınması gereken bir diğer faktördür. Ancak, böyle bir amacın var olmaması, Sözleşme’nin 3. maddesinin ihlal edildiği hususunu kesin olarak ortadan kaldırmamaktadır (bk. örneğin, *Peers / Yunanistan*, No. 28524/95, prg. 74, AİHM 2001-III; *Kalashnikov / Rusya*, No. 47095/99, prg. 101, AİHM 2002-VI).

204. Mahkeme, “kayıp kişinin” ailesinin bir üyesinin bazı koşullar altında, çektiği sıkıntılardan dolayı, Sözleşme’nin 3. maddesine aykırılık teşkil eden bir muamelenin mağduru olduğunu iddia edebilirken (bk. *Kurt / Türkiye*, 25 Mayıs 1998, prg. 130-134, *Derlemeler* 1998-III; ayrıca bk. yakın geçmişteki karar, *Er ve Diğerleri / Türkiye*, No. 23016/04, prg. 96, 31 Temmuz 2012); aynı ilkenin, bir kişinin Devlet görevlisi tarafından öldürüldüğü durumlarda geçerli olmadığını yinelemektedir (bk. örneğin, *Tanlı / Türkiye*, No. 26129/95, prg. 159, AİHM 2001-III (alıntılar)). Bir kişinin aile üyesinin Devlet görevlisi tarafından öldürüldüğü durumlarda; kişi, Sözleşme’nin 3. maddesi kapsamında öldürme olayından dolayı yaşadığı sıkıntı hakkında şikâyetle bulunmuşsa; Mahkeme bulgularını Sözleşme’nin 2. maddesiyle sınırlı tutmaktadır (bk. *Akhmadov ve Diğerleri / Rusya*, No. 21586/02, prg. 125, 14 Kasım 2008).

205. Ancak mevcut davada başvuranlar, Sözleşme’nin 3. maddesi kapsamında, akrabalarının ölümünden dolayı yaşadıkları üzüntüden ziyade; bombalama olayı ve sonrasındaki koşullardan şikâyet etmişlerdir.

206. Mahkeme bazı durumlarda, Türk güvenlik kuvvetlerinin Türkiye'nin güneydoğusunda gerçekleştirdiği askeri harekâtlar sırasında yaptıkları benzer eylemleri Sözleşme'nin 3. maddesi açısından incelemeye davet edilmiştir. Örneğin *Akkum ve Diğerleri* (yukarıda anılan, prg. 259) davasında Mahkeme, büyük bir askeri harekâtın gerçekleştirildiği bölgede hayatını kaybeden bir kişinin cesedinin tahrip olması hususunu incelemiştir. Cesedi tahrip olan maktulün babasının yaşadığı kederin aşağılayıcı bir muamele olduğu sonucuna varmıştır (bk. ayrıca *Akpınar ve Altun / Türkiye*, No. 56760/00, prg. 86-87, 27 Şubat 2007).

207. Köylülerin evlerinin ve eşyalarının güvenlik kuvvetleri tarafından kasıtlı olarak tahrip edilmesi de Mahkeme'nin bazı kararlarında incelediği bir başka husustur. Bu davalarda Mahkeme, başvuranların evlerinin yakılmasının, başvuranları ve ailelerini barınaktan ve destekten yoksun bıraktığına ve başvuranlarla yakınlarının yaşadıkları yerleri terk etmeye zorladığına karar vermiştir. Mahkeme ayrıca, başvuranların evlerine ve eşyalarına zarar verilmesi ve aile üyelerinin yaşadığı stres ve üzüntünün; güvenlik kuvvetlerinin Sözleşme'nin 3. maddesi anlamında insanlık dışı muamele olarak sınıflandırılan davranışlarından dolayı sıkıntı yaşamalarına neden olduğunu tespit etmiştir (bk. *diğerlerinin yanısıra, Selçuk ve Asker / Türkiye*, 24 Nisan 1998, prg. 77-79, *Derlemeler 1998-II*; *Ayder ve Diğerleri / Türkiye*, No. 23656/94, prg. 109-111, 8 Ocak 2004; *Hasan İlhan / Türkiye*, No. 22494/93, prg. 108, 9 Kasım 2004).

208. Mahkeme mevcut davada, başvuranların Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki şikâyetlerinin önceki paragraflarda belirtilen koşullarla ilişkili olarak incelenmesi gerektiğini değerlendirmektedir.

209. Başvuranların çocuklarının, eşlerinin, ailelerinin ve diğer yakın akrabalarının korkunç şekilde öldürülmelerine tanık olmaları, taraflar arasında ihtilaf konusu değildir. Başvuranlar, akrabalarının ölümünün hemen ardından; cesetlerin kalan parçalarını toplamak zorunda kalmış ve gömme işlemi için yakın köylere götürmüşlerdir. Kuşkonar Köyündeki

başvuranlar ise, ceset parçalarını plastik torbalara koyarak toplu mezara gömmek durumunda kalmışlardır (bk. yukarıda paragraf 13). Saldırıda ağır şekilde yaralanan üç başvuran (bk. yukarıda paragraf 137) komşu köylerde yaşayanlar tarafından traktörlerle hastaneye götürülmek zorunda kalmışlardır.

210. Mahkeme mevcut davada başvuranların yaşadığı sıkıntılar ve yukarıda bahsedilen *Akkum ve Diğerleri* davasında askerlerin, oğlunun tahrip olmuş cesedini verdiği babanın yaşadığı keder arasında paralellik olduğu kanısındadır. Yakınlarının ölümüne tanık olan ve olayın hemen sonrasındaki manzarayı gören başvuranların; yetkililerin olayların ardından yeterli ve etkin müdahalelerde bulunmamalarından dolayı, Sözleşme'nin 3. maddesinde belirtilen insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele eşiğine ulaşacak derecede ızdırap yaşamış olmaları muhtemeldir (bk. *Musayev ve Diğerleri / Rusya*, No. 57941/00, 58699/00 ve 60403/00, prg. 169, 26 Temmuz 2007; *Esmukhambetov ve Diğerleri / Rusya*, No. 23445/03, prg. 190, 29 Mart 2011).

211. Mahkeme, köyleri bombalayan pilotların ve onlara bombalama emrini veren üstlerinin insan hayatı hakkında en ufak endişe duymamaları ve üstelik bu eylemlerini uçuş kayıt defterini vermeyerek örtmeye çalışmalarına ek olarak ulusal makamların bombalama olayının ardından başvuranlara asgari düzeydeki insani yardımı bile sağlamamalarından büyük şaşkınlık duymaktadır.

212. Ayrıca Mahkeme, yukarıda bahsedilen kararlarında Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine hükmettiği, güvenlik kuvvetlerinin evleri ve eşyaları tahrip ettiği davalar ve başvuranların evleriyle eşyalarının, savaş uçaklarıyla nedensiz olarak tahrip edildiği davalar arasında paralellik olduğu kanısındadır. Bu kapsamda Mahkeme; köylerin bombalanmasının altında yatan sebebin, başvuranları insanlık dışı bir muameleye tabi tutmak veya manevi çöküntü yaşatmak olup olmadığının, yukarıda belirtildiği üzere, konuyla ilgisi bulunmadığı kanısındadır. Böyle bir sebebin var olmaması,

Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği gerçeğini yok sayamaz (bk. yukarıda anılan *Peers*, prg. 74; ayrıca bk. *karşıt olarak*, yukarıda anılan, *Esmukhambetov ve Diğerleri*, prg. 188). Başvuranların evlerinin bombalanmasının, başvuranları ve ailelerini barınaktan ve destekten yoksun bıraktığı ve başvuranlarla yakınlarının yaşadıkları yerleri terk etmeye zorladığı tartışmasızdır. Mahkeme bu yıkımın neden olduğu üzüntü ve stresin, Sözleşme'nin 3. maddesinin anlamı dâhilinde insanlık dışı muamele olarak sınıflandırılmaya yetecek kadar ciddi olduğu kanaatindedir.

213. Mahkeme yukarıda belirtilenler ışığında; başvuranlar Hatice Benzer, Ahmet Benzer, Mehmet Benzer, Zeynep Kalkan, Durmaz Kalkan, Basri Kalkan, Asker Kalkan, Mehmet Kalkan, Abdullah Borak, Sabahattin Borak, Şahin Altan, Abdulhadi Oygur, Abdullah Oygur, Taybet Oygur, Halime Başkurt, Hatice Başkurt, Ahmet Yıldırım, Selim Yıldırım, Felek Yıldırım, Hacı Kaçar, Kasım Kırış, İbrahim Kırış, Hasan Bedir, Hamit Kaçar, Sadık Kaçar, Osman Kaçar, Halil Kaçar, Ata Kaçar, Yusuf Bengi, Abdurrahman Bengi, Ahmet Bengi, İsmail Bengi, Reşit Bengi, Mustafa Bengi, Mahmut Erdin, Cafer Kaçar, Mehmet Aykaç ve Fatma Coşkun'un yaşadığı sıkıntılar açısından Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğini tespit etmiştir.

IV. SÖZLEŞME'NİN 46. MADDESİ

214. Sözleşme'nin 46. maddesinin ilgili bölümleri aşağıdaki gibidir:

“1. Yüksek Sözleşmeci Taraflar, taraf oldukları davalarda Mahkeme'nin verdiği kesinleşmiş kararlara uymayı taahhüt ederler.

2. Mahkeme'nin kesinleşen kararı, infazını denetleyecek olan Bakanlar Komitesi'ne gönderilir.

...”

215. Mahkeme Sözleşme'nin 46. maddesi uyarınca, kararların icrası bağlamında; ihlal tespit ettiği bir kararın davalı Devlet'e, ihlale son

vermesine ve durumu mümkün olduğunca ihlalden önceki haline geri getirecek şekilde sonuçların tazmin edilmesine yönelik yasal bir yükümlülük yüklediğini belirtmektedir. Ancak, ulusal hukukun ihlalin sonuçlarına yönelik olarak tazminat hakkı tanımaması veya kısmen tanınması halinde; 41. madde Mahkeme'ye, zarar gören tarafa bu tür bir tazminatı uygun olacak şekilde sağlama yetkisini tanır. Mahkeme'nin Sözleşme'nin veya ekli Protokollerinin ihlal edildiğini tespit ettiği bir karar, davalı Devlet'e adil tazmin yoluyla ödenmesine hükmedilen miktarları ödeme ve Bakanlar Komitesi'nin denetimine tabi olan genel ve/veya gerektiğinde bireysel önlemleri seçme yükümlülüğünü yükler. Bu önlemler Mahkeme'nin tespit ettiği ihlale iç hukuktaki düzen içerisinde son verme ve ihlalin doğurduğu sonuçları mümkün olduğunca ihlalden önceki duruma geri getirecek şekilde telafi etme amacını taşımaktadır (*Assanidze / Gürcistan* [BD], No. 71503/01, prg. 198, AİHM 2004-II).

216. Mahkeme'nin kararlarının büyük ölçüde açıklayıcı olmasından dolayı; davalı Devlet, Bakanlar Komitesi'nin denetimine tabi olarak, Sözleşme'nin 46. maddesi kapsamındaki yasal yükümlülüğünü yerine getireceği yöntemi seçmekte özgürdür. Ancak bu yöntem Mahkeme kararında belirtilen hükümlere uygun olmak zorundadır (*Scozzari ve Giunta / İtalya* [BD], No. 39221/98 ve 41963/98, prg. 249, AİHM 2000-VIII).

217. Ancak istisnai olarak Mahkeme, davalı Devlete Sözleşme'nin 46. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi hususunda yardım etmek amacıyla, mevcut olduğunu tespit ettiği duruma son verilmesine yönelik olarak alınabilecek önlemlerin türünü belirtmek ister (bk. örneğin, *Broniowski / Polonya* [BD], No. 31443/96, prg. 194, AİHM 2004-V; *Burdov / Rusya (No. 2)*, No. 33509/04, prg. 141, AİHM 2009). Tespit edilen ihlali telafi edebilecek tedbirler arasında gerçek bir seçim yapılamaması gibi istisnai durumlarda, Mahkeme kararlarında alınması gereken önlemleri belirtir (bk. *diğerleri arasında*, yukarıda anılan, *Abuyeva ve Diğerleri*, prg.

237, ve burada alıntılanan kararlar; *Nihayet Arıcı ve Diğerleri / Türkiye*, No. 24604/04 ve 16855/05, prg. 173-176, 23 Ekim 2012).

218. Mahkeme mevcut davada, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerine aykırı olarak, köylere yönelik gerçekleştirilen hava bombardımanı sonucunda başvuranların akrabalarından otuz üç kişinin öldürüldüğünü ve başvuranlardan üçünün yaralandığını tespit etmiştir (bk. yukarıda paragraflar 185 ve 213). Ayrıca bombalama olayına ilişkin olarak etkin bir soruşturma yürütülmediğini tespit etmiştir (bk. yukarıda paragraf 198).

219. Mahkeme, soruşturma dosyasının ulusal düzeyde halen açık olduğunu ve elindeki belgeleri göz önünde bulundurarak; soruşturmaya ilişkin yeni adımların Bakanlar Komitesi denetiminde atılmasının kaçınılmaz olduğu kanısındadır. Özellikle, cezasız kalma halinin önüne geçilmesi için ulusal makamlar tarafından alınacak önlemler; başvuranların köylerinin bombalanmasından sorumlu olan kişilerin tespit edilmesi ve cezalandırılması amacıyla, uçuş kayıt defterine dayanılarak (bk. yukarıda paragraflar 83-84), etkin bir ceza soruşturmasının yürütülmesi hususunu da kapsamalıdır.

V. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

220. Sözleşme'nin 41. maddesi şunu öngörmektedir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

A. Tazminat

221. Başvuranlar maddi ve manevi tazminata ilişkin olarak aşağıdaki miktarları talep etmişlerdir:

Başvuranın adı	Maktul akraba(lar)ın isimleri ve başvurana yakınlıkları	Manevi tazminat talebi (avro)	Toplam maddi tazminat talebi (avro)	Toplam
Hatice Benzer	Mahmut Benzer (oğlu) Ali Benzer (oğlu) Nurettin Benzer (torunu) Ömer Benzer (torunu) Abdullah Benzer (torunu) Çiçek Benzer (torunu) Fatma Benzer (gelini) Ayşe Benzer (gelini)	50,000 50,000 10,000 10,000 10,000 5,000 5,000	15,000	155,000
Ahmet Benzer	Mahmut Benzer (erkek kardeşi) Ali Benzer (erkek kardeşi)	30,000 30,000		60,000
Mehmet Benzer	Kendisinin yaralanmasından dolayı Mahmut Benzer (erkek kardeşi) Ali Benzer (erkek kardeşi)	30,000 30,000		60,000
Zeynep Kalkan	Ömer Kalkan (eşi)	30,000	15,000	45,000
Durmaz Kalkan	Ömer Kalkan (babası)	15,000		15,000
Basri Kalkan	Ömer Kalkan (babası)	15,000		15,000
Asker Kalkan	Ömer Kalkan (babası)	15,000		15,000
Mehmet Kalkan	Ömer Kalkan (babası)	15,000		15,000
Abdullah Borak	İbrahim Borak (babası)	40,000	15,000	55,000
Sabahattin Borak	İbrahim Borak (babası)	40,000	15,000	55,000
Şahin Altan	Ferciye Altan (eşi) Hacı Altan (oğlu) Kerem Altan (oğlu)	80,000 80,000 80,000		240,000
Aldulhadi Oygur	Mahmut Oygur (babası) Ayşi Oygur (annesi) Adil Oygur (erkek kardeşi)	20,000 20,000 10,000	15,000	65,000
Abdullah Oygur	Mahmut Oygur (babası) Ayşi Oygur (annesi) Adil Oygur (erkek kardeşi)	20,000 20,000 10,000	15,000	65,000

Taybet Oygur	Mahmut Oygur (babası) Ayşi Oygur (annesi) Adil Oygur (erkek kardeşi)	20,000 20,000 10,000	15,000	65,000
Halime Başkurt	Mahmut Oygur (babası) Ayşi Oygur (annesi) Adil Oygur (erkek kardeşi)	20,000 20,000 10,000	15,000	65,000
Hatice Başkurt	Mahmut Oygur (babası) Ayşi Oygur (annesi) Adil Oygur (erkek kardeşi)	20,000 20,000 10,000	15,000	65,000
Ahmet Yıldırım	Elmas Yıldırım (eşi)	80,000		80,000
Selim Yıldırım	Şerife Yıldırım (eşi) Melike Yıldırım (kızı) Şaban Yıldırım (oğlu) İrfan Yıldırım (oğlu) Hunaf Yıldırım (kızı)	50,000 50,000 50,000 50,000 50,000		250,000
Felek Yıldırım	Şerife Yıldırım (annesi) Melike Yıldırım (kız kardeşi) Şaban Yıldırım (erkek kardeşi) İrfan Yıldırım (erkek kardeşi) Hunaf Yıldırım (kız kardeşi)	30,000 30,000 30,000 30,000 10,000		130,000
Haci Kaçar	Huhi Kaçar (annesi) Şemsihan Kaçar (kız kardeşi) Ahmet Kaçar (oğlu)	30,000 10,000 50,000		90,000
Kasım Kırar	Hazal Kırar (eşi) Zahide Kırar (kızı)	50,000 70,000		120,000
İbrahim Kırar	Hazal Kırar (annesi) Zahide Kırar (kız kardeşi)	30,000 10,000		40,000
Hasan Bedir	Fatma Bedir (kızı)	80,000		80,000
Hamit Kaçar	Şiri Kaçar (babası) Şehriban Kaçar (kızı)	20,000 80,000		100,000
Sadık Kaçar	Şiri Kaçar (babası) Huhi Kaçar (eşi) Şemsihan Kaçar (kızı)	20,000 30,000 30,000	15,000	95,000
Osman Kaçar	Şiri Kaçar (babası)	30,000	15,000	45,000
Halil Kaçar	Şiri Kaçar (babası)	30,000	15,000	45,000
Ata Kaçar	Huhi Kaçar (annesi) Şemsihan Kaçar (kız kardeşi)	30,000 25,000		55,000
Yusuf Bengi	Ayşe Bengi (eşi)	25,000		30,000

	Zülfe Bengi (partneri; olayda yaralanmış ancak daha sonra doğal nedenlerden dolayı hayatını kaybetmiştir)	5,000		
Abdurrahman Bengi	Ayşe Bengi (annesi)	15,000		15,000
Ahmet Bengi	Ayşe Bengi (annesi) Huri Bengi (kızı)	15,000		15,000
İsmail Bengi	Ayşe Bengi (annesi)	15,000		15,000
Reşit Bengi	Ayşe Bengi (annesi)	15,000		15,000
Mustafa Bengi	Ayşe Bengi (annesi) Fatma Bengi (kızı) Bahar Bengi (kızı; yaralanmış) Adile Bengi (eşi; yaralanmış)	15,000 80,000 80,000 10,000		185,000
Mahmut Erdin	Asye Erdin (kızı) Lali Erdin (eşi; yaralanmış)	80,000 25,000		105,000
Cafer Kaçar	Kendisinin yaralanmasından dolayı	25,000		25,000
Mehmet Aykaç	Kendisinin yaralanmasından dolayı	25,000		25,000
Fatma Coşkun	Kendisinin yaralanmasından dolayı	25,000		25,000

222. Hükümet, başvuranların talepleri ve iddia ettikleri ihlaller arasında illiyet bağı olmadığı kanaatindedir. Ayrıca başvuranların iddialarını belgeye dayalı delillerle destekleyemediklerini değerlendirmiştir.

223. Mahkeme belgeye dayalı delillerin veya başvuranların maddi tazminat taleplerini destekleyecek başka bilgilerin olmamasını göz önüne alarak, bu talepleri reddetmiştir. Öte yandan, Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri kapsamında vardığı sonuçları ve başvuranların talep ettiği miktarları dikkate alarak; aşağıdaki başvuranlara manevi tazminata ilişkin olarak aşağıdaki miktarların ödenmesine hükmetmiştir:

224. Birinci başvuran Hatice Benzer'e, oğulları Mahmut ve Ali Benzer ve dört torunu Nurettin, Ömer, Abdullah ve Çiçek Benzer'in öldürülmelerinden dolayı 135,000 avro.

225. İkinci başvuran Ahmet Benzer'e, Mahmut ve Ali Benzer adındaki iki kardeşinin öldürülmelerinden dolayı 60,000 avro.

226. Üçüncü başvuran Mehmet Benzer'e, kardeşi Mahmut Benzer'in öldürülmesinden dolayı 30,000 avro.

227. Dördüncü başvuran Zeynep Kalkan'a, eşi Ömer Kalkan'ın öldürülmesinden dolayı 30,000 avro. Beşinci başvuran Durmaz Kalkan, altıncı başvuran Basri Kalkan, yedinci başvuran Asker Kalkan ve sekizinci başvuran Mehmet Kalkan'a, babaları Ömer Kalkan'ın öldürülmesinden dolayı müştereken 60,000 avro.

228. Dokuzuncu başvuran Abdullah Borak ve onuncu başvuran Sabahattin Borak'a, babaları İbrahim Borak'ın öldürülmesinden dolayı müştereken 80,000 avro.

229. On birinci başvuran Şahin Altan'a, eşi Feriye Altan ve çocukları Hacı Altan ve Kerem Altan'ın öldürülmelerinden dolayı 240,000 avro.

230. On ikinci başvuran Abdulhadi Oygur, on üçüncü başvuran Abdullah Oygur, on dördüncü başvuran Taybet Oygur, on beşinci başvuran Halime Başkurt ve on altıncı başvuran Hatice Başkurt'a, babaları Mahmut Oygur, anneleri Ayşi Oygur ve kardeşleri Adil Oygur'un öldürülmelerinden dolayı müştereken 250,000 avro.

231. On yedinci başvuran Ahmet Yıldırım'a, eşi Elmas Yıldırım'ın öldürülmesinden dolayı 80,000 avro.

232. On sekizinci başvuran Selim Yıldırım'a, eşi Şerife Yıldırım ve çocukları Melike Yıldırım, Şaban Yıldırım, İrfan Yıldırım ve Hunaf Yıldırım'ın öldürülmelerinden dolayı 250,000 avro. On dokuzuncu başvuran Felek Yıldırım'a annesi Şerife Yıldırım ve kardeşleri Melike Yıldırım, Şaban Yıldırım, İrfan Yıldırım ve Hunaf Yıldırım'ın öldürülmelerinden dolayı 130,000 avro.

233. Yirminci başvuran Hacı Kaçar'a, oğlu Ahmet Kaçar, annesi Huhi Kaçar ve kardeşi Şemsihan Kaçar'ın öldürülmelerinden dolayı 90,000 avro.

234. Yirmi birinci başvuran Kasım Kırac'a eşi Hazal Kırac'ın ve kızı Zahide Kırac'ın öldürülmelerinden dolayı 120,000 avro. Yirmi ikinci başvuran İbrahim Kırac'a annesi Hazal Kırac ve kız kardeşi Zahide Kırac'ın öldürülmelerinden dolayı 40,000 avro.

235. Yirmi üçüncü başvuran Hasan Bedir'e, kızı Fatma Bedir'in öldürülmesinden dolayı 80,000 avro.

236. Yirmi dördüncü başvuran Hamit Kaçar'a, kızı Şehriban Kaçar ve babası Şiri Kaçar'ın öldürülmelerinden dolayı 100,000 avro.

237. Yirmi beşinci başvuran Sadık Kaçar'a, eşi Huhi Kaçar, kızı Şemsihan Kaçar ve babası Şiri Kaçar'ın öldürülmelerinden dolayı 80,000 avro.

238. Yirmi altıncı başvuran Osman Kaçar ve yirmi yedinci başvuran Halil Kaçar'a babaları Şiri Kaçar'ın öldürülmesinden dolayı müştereken 60,000 avro.

239. Yirmi sekizinci başvuran Ata Kaçar'a, annesi Huhi Kaçar ve kız kardeşi Şemsihan Kaçar'ın öldürülmelerinden dolayı 55,000 avro.

240. Yirmi dokuzuncu başvuran Yusuf Bengi'ye, eşi Ayşe Bengi'nin öldürülmesinden dolayı 25,000 avro.

241. Otuzuncu başvuran Abdurrahman Bengi'ye, annesi Ayşe Bengi'nin öldürülmesinden dolayı 15,000 avro.

242. Otuz birinci başvuran Ahmet Bengi'ye, kızı Huri Bengi ve annesi Ayşe Bengi'nin öldürülmelerinden dolayı 15,000 avro.

243. Otuz ikinci başvuran İsmail Bengi ve otuz üçüncü başvuran Reşit Bengi'ye anneleri Ayşe Bengi'nin öldürülmesinden dolayı 30,000 avro.

244. Otuz dördüncü başvuran Mustafa Bengi'ye kızı Fatma Bengi ve annesi Ayşe Bengi'nin öldürülmelerinden dolayı 95,000 avro.

245. Otuz sekizinci başvuran Mahmut Erdin'e kızı Asiye Erdin'in öldürülmesinden dolayı 80,000 avro.

246. Otuz dokuzuncu başvuran Cafer Kaçar'a yaralanmasından dolayı 25,000 avro.

247. Kırkıncı başvuran Mehmet Aykaç'a yaralanmasından dolayı 25,000 avro.

248. Kırk birinci başvuran Fatma Coşkun'a yaralanmasından dolayı 25,000 avro.

B. Masraf ve giderler

249. Başvuranlar yerel mahkemeler önünde gerçekleşen masraf ve giderlere ilişkin olarak 3,600 avro, Mahkeme önünde gerçekleşen masraf ve giderler için ise 2,950 avro talep etmişlerdir. 6,550 avroluk tüm miktarın 850 avrosu; başvuranların Mahkeme'ye belgesini sunmadığı, avukatlarının gerçekleştirdiği seyahat, kırtasiye malzemesi ve posta hizmetleri gibi giderlerdir. Geriye kalan 5,700 avro ise başvuranların Mahkeme'ye, avukatın yerel makamlar ve Mahkeme önünde kendilerini temsil ederken harcadığı saatlerin dökümünü gösteren bir belge sundukları, avukatlık ücretine ilişkin olarak talep edilmiştir.

250. Hükümet, başvuranların talep ettikleri miktarın belgelerle desteklemediği kanısına varmıştır.

251. Mahkeme içtihatlarına göre; başvuranın masraf ve harcamalarını geri alabilmesi için, söz konusu masraf ve harcamaların fiilen ve gerekli olduğu için yapılmış olduğunun belgelenmesi ve makul miktarda olması gerekmektedir. Somut davada, mevcut belgeler ve yukarıdaki kriterler göz önüne alındığında; Mahkeme başvuranlara, tüm başlıklar altındaki masrafları kapsayacak şekilde müştereken 5,700 avro ödenmesinin uygun olacağı görüşündedir.

C. Gecikme faizi

252. Mahkeme, gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğuna karar vermiştir.

BU GEREKÇELERLE MAHKEME OY BİRLİĞİYLE,

1. Hükümet'in, iç hukuk yollarının tüketilmediğine ilişkin ilk itirazını esas bakımından birleştirerek reddetmeye;
2. Başvuranlar Hatice Benzer, Ahmet Benzer, Mehmet Benzer, Zeynep Kalkan, Durmaz Kalkan, Basri Kalkan, Asker Kalkan, Mehmet Kalkan, Abdullah Borak, Sabahattin Borak, Şahin Altan, Abdulhadi Oygur, Abdullah Oygur, Taybet Oygur, Halime Başkurt, Hatice Başkurt, Ahmet Yıldırım, Selim Yıldırım, Felek Yıldırım, Hacı Kaçar, Kasım Kıracı, İbrahim Kıracı, Hasan Bedir, Hamit Kaçar, Sadık Kaçar, Osman Kaçar, Halil Kaçar, Ata Kaçar, Yusuf Bengi, Abdurrahman Bengi, Ahmet Bengi, İsmail Bengi, Reşit Bengi, Mustafa Bengi ve Mahmut Erdin tarafından; yakınları Mahmut Benzer, Ali Benzer, Nurettin Benzer, Ömer Benzer, Abdullah Benzer, Çiçek Benzer, Ayşe Benzer, Ömer Kalkan, İbrahim Borak, Feriye Altan, Hacı Altan, Kerem Altan, Mahmut Oygur, Ayşi Oygur, Adil Oygur, Elmas Yıldırım, Şerife Yıldırım, Melike Yıldırım, Şaban Yıldırım, İrfan Yıldırım, Hunaf Yıldırım, Huhi Kaçar, Şemsihan Kaçar, Ahmet Kaçar, Şiri Kaçar, Şehriban Kaçar, Hazal Kıracı, Zahide Kıracı, Fatma Bedir, Ayşe Bengi, Huri Bengi, Fatma Bengi ve Asiye Erdin'in öldürülmeleri sebebiyle dile getirilen şikayetlerin; başvuranlar Cafer Kaçar, Mehmet Aykaç ve Fatma Coşkun'un olayda yaralanmaları nedeniyle bulunduğu şikayetlerin ve

yukarıda belirtilen başvuruların 3. madde kapsamındaki şikayetlerinin kabul edilebilir olduğuna; başvurunun geri kalanının ise kabul edilemez olduğuna;

3. Davalı Hükümet'in Sözleşme'nin 38. maddesi kapsamındaki yükümlülüğünü yerine getirmediğine;
4. Mahmut Benzer, Ali Benzer, Nurettin Benzer, Ömer Benzer, Abdullah Benzer, Çiçek Benzer, Ayşe Benzer, Ömer Kalkan, İbrahim Borak, Ferciyi Altan, Hacı Altan, Kerem Altan, Mahmut Oygur, Ayşi Oygur, Adil Oygur, Elmas Yıldırım, Şerife Yıldırım, Melike Yıldırım, Şaban Yıldırım, İrfan Yıldırım, Hunaf Yıldırım, Huhi Kaçar, Şemsihan Kaçar, Ahmet Kaçar, Şiri Kaçar, Şehriban Kaçar, Hazal Kırac, Zahide Kırac, Fatma Bedir, Ayşe Bengi, Huri Bengi, Fatma Bengi ve Asiye Erdin'in öldürülmeleri ve başvuruların Cafer Kaçar, Mehmet Aykaç ve Fatma Coşkun'un yaralanmaları sebebiyle Sözleşme'nin 2. maddesinin esas bakımından ihlal edildiğine;
5. Başvuruların söz konusu iki köyüne yönelik olarak gerçekleştirilen bombalı saldırı olayına yönelik olarak etkin bir soruşturma yürütülmemesinden dolayı Sözleşme'nin 2. maddesinin usul bakımından ihlal edildiğine;
6. Başvuruların köylerinin bombalanmasından dolayı ortaya çıkan koşullar ve yerel makamların başvuranlara yardımda bulunmaması sebebiyle, Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine;
7. (a) Davalı Devlet tarafından, başvuranlara, Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde;

ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Türk lirasına çevrilmek üzere, manevi tazminata ilişkin olarak aşağıdaki miktarların ödenmesine:

- (i) Birinci başvuran Hatice Benzer'e 135,000 avro (yüz otuz beş bin avro);
- (ii) İkinci başvuran Ahmet Benzer'e 60,000 avro (altmış bin avro);
- (iii) Üçüncü başvuran Mehmet Benzer'e 30,000 (otuz bin avro);
- (iv) Dördüncü başvuran Zeynep Kalkan'a 30,000 avro (otuz bin avro);
- (v) Beşinci başvuran Durmaz Kalkan, altıncı başvuran Basri Kalkan, yedinci başvuran Asker Kalkan ve sekizinci başvuran Mehmet Kalkan'a müştereken 60,000 avro (altmış bin avro);
- (vi) Dokuzuncu başvuran Abdullah Borak ve onuncu başvuran Sabahattin Borak'a müştereken 80,000 (seksen bin avro);
- (vii) On birinci başvuran Şahin Altan'a 240,000 (iki yüz kırk bin avro);
- (viii) On ikinci başvuran Abdulhadi Oygur, on üçüncü başvuran Abdullah Oygur, on dördüncü başvuran Taybet Oygur, on beşinci başvuran Halime Başkurt ve on altıncı başvuran Hatice Başkurt'a 250,000 avro (iki yüz elli bin avro);
- (ix) On yedinci başvuran Ahmet Yıldırım'a 80,000 avro (seksen bin avro);
- (x) On sekizinci başvuran Selim Yıldırım'a 250,000 avro (iki yüz elli bin avro);
- (xi) On dokuzuncu başvuran Felek Yıldırım'a 130,000 (yüz otuz bin avro);
- (xii) Yirminci başvuran Hacı Kaçar'a 90,000 (doksan bin avro);
- (xiii) Yirmi birinci başvuran Kasım Kırac'a 120,000 avro (yüz yirmi bin avro);
- (xiv) Yirmi ikinci başvuran İbrahim Kırac'a 40,000 avro (kırk bin avro);

- (xv) Yirmi üçüncü başvuran Hasan Bedir'e 80,000 avro (seksen bin avro);
- (xvi) Yirmi dördüncü başvuran Hamit Kaçar'a 100,000 (yüz bin avro);
- (xvii) Yirmi beşinci başvuran Sadık Kaçar'a 80,000 (seksen bin avro);
- (xviii) Yirmi altıncı başvuran Osman Kaçar ve yirmi yedinci başvuran Halil Kaçar'a 60,000 avro (altmış bin avro);
- (xix) Yirmi sekizinci başvuran Ata Kaçar'a 55,000 (eeli beş bin avro);
- (xx) Yirmi altıncı başvuran Yusuf Bengi'ye 25,000 (yirmi beş bin avro);
- (xxi) Otuzuncu başvuran Abdurrahman Bengi'ye 15,000 avro (on beş bin avro);
- (xxii) Otuz birinci başvuran Ahmet Bengi'ye 15,000 avro (on beş bin avro);
- (xxiii) Otuz ikinci başvuran İsmail Bengi ve otuz üçüncü başvuran Reşit Bengi'ye müştereken 30,000 avro (otuz bin avro);
- (xxiv) Otuz dördüncü başvuran Mustafa Bengi'ye 95,000 avro (doksan beş bin avro);
- (xxv) Otuz sekizinci başvuran Mahmut Erdin'e 80,000 (seksen bin avro);
- (xxvi) Otuz dokuzuncu başvuran Cafer Kaçar'a 25,000 avro (yirmi beş bin avro);
- (xxvii) Kırkinci başvuran Mehmet Aykaç'a 25,000 avro (yirmi beş bin avro) ve
- (xxviii) Kırk birinci başvuran Fatma Coşkun'a 25,000 avro (yirmi beş bin avro).

- (b) Davalı Devlet tarafından, başvuranlara, kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde; ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden Türk lirasına çevrilmek üzere, başvuranlara yansıtılabilecek vergiler hariç olmak üzere, masraf ve giderlere ilişkin olarak 5,700 avro ödenmesine;
- (c) Yukarıda bahsi geçen üç aylık sürenin bittiği tarihten itibaren, ödeme gününe kadar, Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranda, yukarıda bahsedilen miktara basit faiz uygulanmasına;

8. Başvuranların adil tazmin taleplerinin geri kalanının reddedilmesine

Karar vermiştir.

İşbu karar, İngilizce olarak tanzim edilmiş ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. paragrafları uyarınca 12 Kasım 2013 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Stanley Naismith
Yazı İşleri Müdürü

Guido Raimondi
Başkan

EK

Başvuranların listesi

	İsim	Doğum tarihi	İkamet ettiği yer
1	Hatice Benzer	1942	Mersin
2	Ahmet Benzer	1953	Mersin
3	Mehmet Benzer	1963	Mersin
4	Zeynep Kalkan	1948	Siirt
5	Durmaz Kalkan	1984	Siirt
6	Basri Kalkan	1978	Siirt
7	Asker Kalkan	1980	Siirt
8	Mehmet Kalkan	1982	Siirt
9	Abdullah Borak	1971	Siirt
10	Sabahattin Borak	1982	Siirt

11	Şahin Altan	1946	Siirt
12	Abdulhadi Oygur	1972	Mersin
13	Abdullah Oygur	1965	Mersin
14	Taybet Oygur	1974	Mersin
15	Halime Başkurt Oygur	1955	Mersin
16	Hatice Başkurt Oygur	1981	Mersin
17	Ahmet Yıldırım	1945	Siirt
18	Selim Yıldırım	1954	Siirt
19	Felek Yıldırım	1982	Siirt
20	Haci Kaçar	1964	Şırnak
21	Kasım Kırac	1945	Şırnak
22	İbrahim Kırac	1976	Şırnak

23	Hasan Bedir	1960	Şırnak
24	Hamit Kaçar	1959	Şırnak
25	Sadık Kaçar	1945	Şırnak
26	Osman Kaçar	1955	Şırnak
27	Halil Kaçar	1946	Şırnak
28	Ata Kaçar	1965	Şırnak
29	Yusuf Bengi	1907	Şırnak
30	Abdurrahman Bengi	1968	Şırnak
31	Ahmet Bengi	1964	Şırnak
32	İsmail Bengi	1965	Şırnak
33	Reşit Bengi	1963	Şırnak
34	Mustafa Bengi	1960	Şırnak

35	Adil Bengi	1966	Şırnak
36	Mahmut Bayı	1971	Şırnak
37	Süleyman Bayı	1979	Şırnak
38	Mahmut Erdin	1941	Şırnak
39	Cafer Kaçar	1970	Şırnak
40	Meymet Aykaç	1954	Şırnak
41	Fatma Coşkun	1968	Şırnak